

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

ПОГОДЖЕНО
Директор
ННІ неперервної освіти і туризму

_____ Гриценко І.С.
(підпис)

«___» «_____» 2025 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва

_____ Приліпко С.М.
(підпис)

«___» «_____» 2025 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Інструменти відновлення та розвитку інфраструктури
територіальних громад в умовах воєнного стану

Спеціальність 281 «Публічне управління та
адміністрування»

Освітня програма «Публічне управління та
адміністрування»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
д. держ.упр., доцент

_____ Олійник В.В.
(підпис)

Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи

д. держ.упр., доцент

_____ Євсюкова О.В.

(підпис)

Виконала

_____ Можаровська К.Є.
(підпис)

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва
д.держ.упр., доцент _____ С. Приліпко
« « _____ 2025 року

ЗАВДАННЯ

**ДО ВИКОНАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
Можаровській Камілі**

Спеціальність **281 «Публічне управління та адміністрування»**
(шифр і назва)

Освітня програма «**Публічне управління та адміністрування**»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: **Інструменти відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад в умовах воєнного стану**

затверджена наказом ректора НУБіП України від «23» грудня 2024р. №2295.С
Термін подання завершеної роботи на кафедру 2025.05.15

Рік, місяць, число

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: нормативно-правові акти, наукові доробки вітчизняних та зарубіжних учених щодо об'єкту дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Дослідити розвиток інфраструктури територіальних громад, як науковий феномен, проаналізувавши науковий здобуток провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників.

2. Визначити особливості функціонування та специфіку відновлення зруйнованої інфраструктури Макарівської ТГ, постраждалої від наслідків російської агресії;

3. Охарактеризувати інструменти відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад в умовах воєнного стану.

4. Сформулювати рекомендації щодо використання інструментів відновлення та розвитку інфраструктури Макарівської ТГ в сучасних умовах.

Дата видачі завдання « « _____ року

**Керівник
бакалаврської
кваліфікаційної
роботи,
д.держ.упр., доцент**

Свсюкова О.В.

(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____

Можаровська К. Є

РЕФЕРАТ

Можаровська К.Є. Інструменти відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад в умовах воєнного стану: бакалаврська кваліфікаційна робота / Можаровська К.Є.; НУБіП України, кафедра публічного управління та менеджменту іноваційної діяльності та дорадництва, керівник - О. В. Євсюкова, доктор наук з державного управління, доцент.- 70 с.

Анотація. У бакалаврській кваліфікаційній роботі досліджено актуальні інструменти відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад України в умовах воєнного стану. Розкрито сутність, структура та функції інфраструктури територіальних громад як важливого чинника їх сталого соціально-економічного розвитку. Проаналізовано вплив воєнних дій на інфраструктурні об'єкти, зокрема втрати й пошкодження соціальної, транспортної та комунальної складової. Окрема увага приділена нормативно-правовому забезпеченню процесів відновлення та відповідності національного законодавства до викликів сучасності.

На прикладі Макарівської територіальної громади Київської області досліджено реальні наслідки збройної агресії та здійснено оцінку масштабів пошкоджень, фінансових потреб і ризиків у відбудові. Розглянуто існуючі державні та місцеві програми, міжнародну технічну допомогу, а також залучення грантового фінансування, яке є вагомим інструментом підтримки громад. Узагальнено стратегічні напрями розвитку інфраструктури у післявоєнний період, зокрема через інтеграцію державних ініціатив із місцевим самоврядуванням, громадськими організаціями та приватним сектором.

Обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до інфраструктурної політики в умовах надзвичайної ситуації, а також наголошено на важливості стратегічного планування, прозорості й підзвітності у сфері використання ресурсів. Запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності механізмів відновлення з урахуванням міжнародного досвіду, інституційної спроможності громад та принципів сталого розвитку.

Ключові слова: територіальна громада, інфраструктура, воєнний стан, відновлення, місцеве самоврядування, грантове фінансування, державна підтримка, стратегічне планування.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	11
1.1. Сутність, структура та значення інфраструктури територіальних громад	11
1.2. Вплив воєнного стану на соціально–економічний розвиток громад.....	18
1.3. Нормативно–правове регулювання процесів відновлення територіальних громад в Україні	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	28
2.1. Наслідки воєнних дій для інфраструктури Макарівської ТГ	28
2.2. Оцінка збитків та потреб у відновленні об’єктів соціальної, транспортної та комунальної інфраструктури Макарівської ТГ	32
2.3. Аналіз діючих програм та ініціатив із відновлення інфраструктури Макарівської ТГ	37
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	43
3.1. Державні програми та фінансові механізми підтримки Макарівської ТГ	43
3.2. Міжнародна допомога та грантове фінансування для інфраструктурних проєктів Макарівської ТГ	48
3.3. Стратегічні напрямки розвитку інфраструктури Макарівської ТГ в умовах післявоєнного відновлення	53
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. Публічне управління процесами відновлення та розвитку територіальних громад у повоєнний період є ключовим чинником загального поступу української держави. Після завершення війни з російською федерацією та припинення бойових дій, перед місцевими громадами постане не лише завдання відновити зруйновану інфраструктуру, а й модернізувати її, адаптувавши до нових соціально-економічних викликів та потреб. Проте наразі, враховуючи, що активні бойові дії ще тривають на значній частині української території, систематично здійснюються ракетні удари по містах і селах, а людські втрати зростають, говорити про швидке масштабне відновлення є передчасно. Щоденна реальність українців сповнена трагізму: виборюючи свободу та європейське майбутнє, вони часто жертвують власним життям.

У таких умовах ефективно публічне управління має ґрунтуватися на чіткому плануванні та координації дій усіх учасників процесу відновлення. Це включає як державні органи, так і представників місцевого самоврядування, громадянського суспільства, бізнесу та міжнародних партнерів. Йдеться про забезпечення належного фінансування, залучення ресурсів, реалізацію інфраструктурних ініціатив, які спрямовані на модернізацію житлового фонду, комунікацій, транспорту, енергетики та забезпечення доступу до якісних публічних послуг.

Напрями дій національних органів влади дозволяють зробити висновок, що структура функцій змісту досліджень і місцевих планів дозволить у майбутньому проводити аналізи на більш високому рівні деталізації. Важливим аспектом у процесі просторового планування є відповідний підхід до існуючого стану інфраструктури та просторового розвитку. Такий стан справ є наслідком, з одного боку, політики місцевої влади, яка роками вироблялася в даній одиниці, а з іншого боку, чинних протягом багатьох років

нормативних актів, які були основою для прийняття рішень.

Водночас, попри складні умови війни, держава не зупиняється у своєму прагненні до відбудови. Представники влади, бізнесу та міжнародної спільноти вже працюють над амбітним проєктом оновлення та розвитку постраждалих громад. Законодавчо закріплено, що програма комплексного відновлення має визначати ключові просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети, охоплюючи заходи, спрямовані на відновлення територій, які постраждали внаслідок збройної агресії або зазнали інших глибоких кризових явищ. Така стратегія створює унікальну можливість для модернізації держави та зміцнення її стійкості в майбутньому.

Мета дослідження: дослідити стан і проблеми інфраструктури Макарівської ТГ в умовах воєнного стану, а також визначити ефективні інструменти і механізми для її відновлення та розвитку, зокрема через державні, міжнародні програми та фінансування, що сприятиме сталому розвитку територіальної громади в післявоєнний період.

Завдання:

- визначити сутність, структуру та значення інфраструктури територіальних громад для розвитку соціально-економічної стабільності в умовах воєнного стану;
- оцінити вплив воєнного стану на соціально-економічний розвиток громад;
- проаналізувати нормативно-правову базу відновлення інфраструктури в Україні, зокрема у контексті законодавчих змін, що виникли після початку війни;
- оцінити наслідки воєнних дій для інфраструктури Макарівської ТГ, зокрема для об'єктів соціальної, транспортної та комунальної інфраструктури;
- провести оцінку збитків, визначити необхідні заходи для відновлення пошкоджених інфраструктурних об'єктів;
- проаналізувати існуючі програми та ініціативи щодо відновлення інфраструктури в Макарівській ТГ;

- визначити основні державні програми та фінансові механізми, що підтримують відновлення інфраструктури Макарівської ТГ;
- оцінити роль міжнародної допомоги та грантового фінансування для реалізації інфраструктурних проєктів;
- проаналізувати стратегічні напрямки розвитку інфраструктури Макарівської ТГ в умовах післявоєнного відновлення.

Предмет дослідження: інструменти відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад в умовах воєнного стану.

Об’єкт дослідження: розвиток територіальних громад в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: теоретичні – для обґрунтування сутності базових понять дослідження, математичної статистики – для обробки отриманих даних, кількісних та якісних характеристик, порівняльний метод використано для виявлення найбільш істотних рис процесу децентралізації і формування об’єднаних територіальних громад.

Апробація. З метою демонстрації актуальності та практичної цінності теми дослідження було здійснено участь у Всеукраїнській конференції учнівської та студентської молоді «Публічне управління сталим розвитком територіальних громад», та опубліковано тези на тему «Роль державних та місцевих органів влади у відновленні інфраструктури в умовах війни», с.33-34. 26 березня 2025 року, м. Київ.

Теоретична основа. В умовах воєнного стану інструменти відновлення та розвитку інфраструктури територіальних громад базуються на поєднанні принципів стійкого розвитку, кризового управління, децентралізації та багаторівневого фінансування. Відбудова передбачає не лише фізичне відновлення зруйнованих об’єктів, а й трансформацію інфраструктури відповідно до сучасних вимог безпеки, енергоефективності та соціальної інклюзії. Застосування гнучких фінансових механізмів – державних субвенцій, міжнародної допомоги, грантових програм і державно-приватного партнерства – у поєднанні з цифровими інструментами управління дозволяє

громадам оперативно реагувати на виклики, забезпечувати прозорість процесів та залучати мешканців до партисипативного планування.

Практична значимість бакалаврської кваліфікаційної роботи полягає в обґрунтуванні ефективних інструментів та механізмів відновлення і розвитку інфраструктури територіальних громад, які можуть бути адаптовані до умов воєнного стану та післявоєнної відбудови.

Публікації: Результати дослідження, що були проведені в кваліфікаційній роботі були опубліковані:

– Можаровська К.Є. «Роль державних та місцевих органів влади у відновленні інфраструктури в умовах війни». Збірник матеріалів Всеукраїнської конференції учнівської та студентської молоді «Публічне управління сталим розвитком територіальних громад» 26 березня 2025 року м. Київ, С. 33-34.

Структура бакалаврської кваліфікаційної роботи складається з трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Послідовність розміщення цих структурних елементів відповідає логіці наукового дослідження. Обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи становить 71 сторінку; кількість використаних джерел – 50, з них одне – іноземною мовою; у тексті подано 3 таблиці та 3 рисунки; кількість додатків – 1.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1.1. Сутність, структура та значення інфраструктури територіальних громад

Інфраструктура територіальних громад являє собою комплексну систему інженерно-технічних, соціально-економічних, інституційних та комунікаційних об'єктів, мереж і споруд, які забезпечують життєдіяльність населення та функціонування підприємницьких структур на визначеній території. Фундаментальний характер інфраструктурного забезпечення обумовлює критичну залежність якості життя населення та економічного потенціалу територіальних одиниць від стану відповідних мереж та об'єктів. Історична еволюція наукових підходів до розуміння інфраструктури демонструє трансформацію від розгляду інфраструктури переважно як фізичних об'єктів до визнання її системного характеру та функціональної складності в сучасних умовах глобалізації, цифровізації та зростання безпекових викликів. Філософська концепція інфраструктури базується на її розумінні як інтегрованої просторово-функціональної системи, що становить матеріально-технічну основу життєдіяльності територіальних спільнот та виконує роль фундаменту для розвитку продуктивних сил і соціального капіталу. Згідно з дослідженнями Міжнародного банку реконструкції та розвитку, інвестиції в інфраструктуру забезпечують подвійний ефект соціально-економічного розвитку: негайне стимулювання економічної активності через мультиплікаційний ефект та довгострокове підвищення продуктивності через зниження трансакційних витрат і підвищення ефективності економічної діяльності [1].

Структурна композиція інфраструктури територіальних громад характеризується багат шаровістю та комплексністю, включаючи виробничу,

соціальну, інженерну, транспортну, цифрову та інституційну складові, які перебувають у системній взаємодії та взаємозалежності. Виробнича інфраструктура об'єднує об'єкти та системи, що забезпечують функціонування виробничо-господарського комплексу громади: енергетичні мережі, транспортні комунікації, логістичні хаби, комунальні системи, інженерні споруди. Соціальна інфраструктура охоплює заклади освіти, медицини, культури, соціального захисту, рекреації та інші об'єкти, що забезпечують надання соціальних послуг населенню та формують соціальний капітал громади. Інженерно-технічна інфраструктура включає системи водопостачання та водовідведення, теплові мережі, електромережі, газопроводи, телекомунікаційні мережі, інженерний захист територій. Транспортна інфраструктура представлена мережею доріг, мостів, тунелів, залізничних колій, портів, аеропортів, що забезпечують внутрішню та зовнішню мобільність. Цифрова інфраструктура охоплює телекомунікаційні мережі, дата-центри, системи зв'язку, публічні Wi-Fi мережі, системи Інтернету речей для розумних міст. Інституційна інфраструктура представлена управлінськими структурами, нормативно-правовими механізмами регулювання, організаційними формами забезпечення функціонування та розвитку громади. Наукова класифікація інфраструктурних об'єктів та систем уможливорює структурований аналіз проблем та перспектив розвитку інфраструктурного комплексу територіальних громад та формування стратегічних пріоритетів інфраструктурного забезпечення локального розвитку [2] .

Функціональний вимір інфраструктури територіальних громад розкривається через аналіз її ключових функцій у забезпеченні життєдіяльності населення та господарської діяльності на локальному рівні. Економічна функція полягає у створенні матеріально-технічних умов для ефективної господарської діяльності, зниженні трансакційних витрат, стимулюванні підприємницької активності та інвестиційної привабливості територій. Соціальна функція реалізується через забезпечення доступу

населення до базових соціальних послуг, підвищення якості життя, соціальної інклюзії та соціального захисту вразливих груп населення. Екологічна функція передбачає мінімізацію негативного впливу на довкілля, забезпечення екологічної безпеки, раціональне використання природних ресурсів та адаптацію до кліматичних змін. Комунікаційна функція реалізується через забезпечення просторової мобільності населення, логістичних потоків товарів та послуг, інформаційного обміну та соціальних взаємодій. Безпекова функція спрямована на мінімізацію ризиків природного, техногенного та антропогенного характеру, забезпечення стійкості життєво важливих систем та об'єктів у кризових ситуаціях. Інтеграційна функція полягає у просторовій, економічній та соціальній консолідації територіальних громад, подоланні внутрішньої фрагментації та забезпеченні територіальної згуртованості. Інноваційна функція полягає у забезпеченні умов для впровадження інноваційних технологій, рішень та практик, підвищення конкурентоспроможності та адаптивності до викликів глобалізації та технологічних змін [3].

Економічне значення інфраструктури для розвитку територіальних громад визначається її здатністю генерувати безпосередні та опосередковані економічні ефекти. Дослідження Світового банку демонструють, що збільшення інвестицій в інфраструктуру на 1% ВВП призводить до зростання економіки на 1,5-2% у середньостроковій перспективі через мультиплікаційний ефект, створення робочих місць та зниження логістичних витрат. Розвинена інфраструктура підвищує продуктивність праці та капіталу, стимулює інвестиційну привабливість, забезпечує зниження трансакційних витрат та розширення ринків збуту для місцевих виробників. Інфраструктурне забезпечення сприяє диверсифікації економічної структури територіальних громад, розвитку малого та середнього підприємництва, інноваційної діяльності та підвищенню конкурентоспроможності місцевої економіки. Аналіз кореляції між станом інфраструктури та економічними показниками розвитку громад України, проведений Асоціацією міст України, виявив

прямий зв'язок між рівнем розвитку інфраструктури та обсягом залучених інвестицій, кількістю малих та середніх підприємств, рівнем зайнятості населення та обсягом власних доходів місцевих бюджетів. Результати емпіричних досліджень демонструють, що територіальні громади з розвинутою інфраструктурою демонструють у середньому на 25-30% вищі показники економічної активності, нижчий рівень безробіття та вищу інвестиційну привабливість порівняно з громадами з низьким рівнем інфраструктурного забезпечення [4].

Соціальний вимір інфраструктури територіальних громад розкривається через її вплив на якість життя населення, доступність суспільних благ та послуг, соціальну згуртованість та інклюзивність. Розвинена соціальна інфраструктура забезпечує реалізацію конституційних прав громадян на доступ до якісних послуг освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту, адміністративних послуг незалежно від місця проживання. Дослідження Програми розвитку ООН демонструють кореляцію між рівнем розвитку соціальної інфраструктури та показниками людського розвитку, включаючи тривалість життя, рівень освіти, суб'єктивне сприйняття добробуту та соціальну мобільність. Інклюзивний характер інфраструктури передбачає врахування потреб усіх категорій населення, включаючи маломобільні групи, людей з інвалідністю, дітей, людей похилого віку, що сприяє соціальній згуртованості та запобіганню соціальної ексклюзії. Просторово-функціональний вимір соціальної інфраструктури визначає якість публічних просторів, рекреаційних зон, доступність культурних та дозвіллевих об'єктів, що впливає на формування соціального капіталу, громадську активність та соціальну взаємодію. Інфраструктурне забезпечення відіграє ключову роль у подоланні просторових диспропорцій розвитку територіальних громад, зменшенні розриву між центром та периферією, міськими та сільськими територіями, що є критичним для реалізації принципу просторової справедливості [5].

Екологічний аспект інфраструктури територіальних громад набуває особливого значення в контексті глобальних кліматичних змін та зростання екологічних викликів. Принципи сталого розвитку вимагають формування інфраструктурних систем, що забезпечують мінімізацію негативного впливу на довкілля, ресурсоефективність, адаптацію до кліматичних змін та стійкість до природних катаклізмів. Зелена інфраструктура, що включає парки, сквери, водні об'єкти, зелені дахи, виконує функції регуляції мікроклімату, поглинання вуглецю, біофільтрації атмосферного повітря та поверхневих вод, збереження біорізноманіття та створення сприятливого середовища для життєдіяльності людей. Енергоефективна інфраструктура, що базується на використанні відновлюваних джерел енергії, енергозберігаючих технологіях, розумних мережах, сприяє декарбонізації економіки, зниженню вартості енергоресурсів та підвищенню енергетичної безпеки громад. Циркулярні моделі інфраструктурних систем (системи роздільного збору та рециклінгу відходів, повторного використання води, замкнених виробничих циклів) забезпечують ефективне використання ресурсів, зниження обсягів відходів та екологічного сліду громад. Інфраструктура адаптації до кліматичних змін (системи протиповеневого захисту, дренажні системи, теплозахисні конструкції) підвищує стійкість громад до екстремальних природних явищ та створює умови для безпечного проживання населення в умовах кліматичної нестабільності [6].

Цифровий вимір інфраструктури територіальних громад стає визначальним у контексті четвертої промислової революції та цифрової трансформації суспільства. Розвиток широкопasmового доступу до Інтернету, мобільних мереж 4G/5G, хмарних сервісів, Інтернету речей створює технологічну основу для цифровізації публічних послуг, розумного управління ресурсами, впровадження інноваційних рішень у сфері мобільності, безпеки, енергетики, екології. Цифрова інфраструктура забезпечує інтеграцію фізичних та інформаційних систем, створюючи кіберфізичні платформи для реалізації концепції розумних громад (Smart

Communities). Аналітика великих даних, штучний інтелект, машинне навчання, блокчейн-технології трансформують традиційні моделі управління інфраструктурою, забезпечуючи оптимізацію процесів, предиктивне обслуговування, адаптивне управління мережами та системами. Цифрові платформи забезпечують нові моделі взаємодії між владою, громадянами та бізнесом, підвищуючи прозорість, інклюзивність та ефективність управління інфраструктурними активами. Дослідження Європейської комісії демонструють, що інвестиції в цифрову інфраструктуру мають найвищий потенціал економічної віддачі серед усіх типів інфраструктури, забезпечуючи до 3% додаткового економічного зростання у середньостроковій перспективі [7].

Безпековий вимір інфраструктури територіальних громад набуває критичного значення в умовах зростання глобальних загроз природного, техногенного та антропогенного характеру. Інфраструктура критичного значення (системи енергозабезпечення, водопостачання, транспортні мережі, системи зв'язку, медичні заклади) повинна забезпечувати безперервність надання життєво важливих послуг навіть в умовах кризових ситуацій. Принципи безпекоорієнтованого проектування та експлуатації інфраструктури передбачають оцінку ризиків, забезпечення структурної міцності, функціональної надійності, резервування критичних систем, захищеності від кібератак, терористичних загроз та інших деструктивних впливів. Концепція стійкості (resilience) інфраструктури передбачає здатність систем абсорбувати негативні впливи, адаптуватися до змінених умов та швидко відновлюватися після кризових подій. У контексті геополітичних трансформацій та регіональних конфліктів особливого значення набувають питання захищеності інфраструктури від військових загроз, терористичних актів, зловмисних пошкоджень, що вимагає інтеграції безпекових елементів у проектування, будівництво та експлуатацію критичних об'єктів [8]

Інституційний вимір інфраструктури територіальних громад розкривається через аналіз організаційно-правових форм управління

інфраструктурними активами, моделей фінансування, механізмів планування, розвитку та експлуатації об'єктів та систем. Децентралізаційні процеси в Україні зумовили трансформацію системи управління інфраструктурою, передачу значного обсягу повноважень та ресурсів на рівень територіальних громад, що створило нові можливості та виклики для місцевого самоврядування. Ефективність управління інфраструктурою залежить від інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, наявності кваліфікованих кадрів, систем стратегічного планування, інструментів моніторингу та оцінки, механізмів залучення громадськості до прийняття рішень. Економічна модель фінансування інфраструктури передбачає диверсифікацію джерел фінансових ресурсів, включаючи бюджетне фінансування, кредитні ресурси, грантові кошти, приватні інвестиції, ресурси міжнародних фінансових організацій. Інституційна модель публічно-приватного партнерства створює можливості для залучення приватного капіталу, технологій та управлінських компетенцій до розвитку інфраструктури при збереженні публічного контролю за якістю послуг та тарифною політикою. Формування спільних інфраструктурних проєктів у рамках міжмуніципального співробітництва дозволяє об'єднати ресурси кількох громад для реалізації масштабних проєктів, що перевищують можливості окремих громад та забезпечують регіональні ефекти розвитку [9]

Наростаючі фінансові виклики інфраструктурного забезпечення територіальних громад зумовлені значними обсягами недофінансування та недоінвестування протягом тривалого періоду, що призвело до критичного зносу інфраструктурних об'єктів та систем, зниження якості послуг, підвищення аварійності та експлуатаційних витрат. Згідно з даними Міністерства розвитку громад та територій України, рівень зносу об'єктів житлово-комунальної інфраструктури в середньому по країні становить 60–70%, а в окремих секторах (водопостачання, тепlopостачання) досягає 80–90%. Фінансова модель інфраструктурного забезпечення територіальних громад повинна базуватися на принципах сталості, що передбачає

забезпечення не лише початкових інвестицій у будівництво об'єктів, але і фінансування повного життєвого циклу інфраструктури, включаючи експлуатацію, технічне обслуговування, модернізацію та відновлення. Розрахунки Асоціації міст України свідчать, що обсяг необхідних інвестицій для модернізації та розвитку інфраструктури територіальних громад протягом наступних 10 років становить близько 30-35 млрд євро, що в умовах обмежених бюджетних ресурсів та низької кредитоспроможності місцевого самоврядування вимагає пошуку інноваційних фінансових інструментів та механізмів залучення приватного капіталу.

1.2. Вплив воєнного стану на соціально–економічний розвиток громад

Воєнний стан як особливий правовий режим, введений в Україні з 24 лютого 2022 року внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації, спричинив безпрецедентні трансформації соціально-економічного простору територіальних громад та створив принципово нові умови їх функціонування та розвитку. Системний характер впливу воєнного стану на життєдіяльність громад проявляється через фізичне руйнування інфраструктури, демографічні трансформації, економічні дисбаланси, фінансові обмеження, безпекові виклики, інституційні та управлінські трансформації. Масштаби та інтенсивність впливу воєнного стану на громади мають суттєву просторову диференціацію залежно від географічного розташування, близькості до зони бойових дій, стратегічного значення, економічної структури, демографічних характеристик та інституційної спроможності. На основі аналізу наслідків воєнних дій для територіальних громад України можна виділити кілька просторових зон з різною інтенсивністю впливу: зона активних бойових дій, прифронтна зона, тилова зона та західні регіони. Комплексна оцінка соціально-економічних наслідків воєнного стану для територіальних громад повинна враховувати як прямі

(фізичні руйнування, людські втрати), так і непрямі (економічні втрати, соціальні дисбаланси, інституційні трансформації) наслідки, а також їх короткострокові та довгострокові прояви [11].

Фізичне руйнування інфраструктури територіальних громад внаслідок воєнних дій становить найбільш очевидний та критичний виклик для їх функціонування та розвитку. Згідно з даними Міністерства розвитку громад та територій України, станом на кінець 2022 року внаслідок бойових дій та обстрілів було пошкоджено або зруйновано понад 150 тисяч об'єктів житлової та критичної інфраструктури, включаючи близько 110 тисяч житлових будинків, більше 2000 закладів освіти, понад 900 закладів охорони здоров'я, майже 500 об'єктів культурного та історичного значення, а також численні об'єкти енергетичної, транспортної, комунальної інфраструктури. Загальна сума прямих збитків від руйнування інфраструктури, за оцінками Світового банку, перевищує 100 млрд доларів США. Масштабні руйнування інфраструктури призводять до порушення базових функцій життєзабезпечення громад: відсутності або обмеженості доступу до питної води, електроенергії, опалення, транспортного сполучення, медичних, освітніх та соціальних послуг. Особливо критичними є пошкодження об'єктів енергетичної інфраструктури, що призводять до системних порушень енергопостачання, необхідності запровадження графіків відключень, обмеження виробничої діяльності та погіршення умов проживання населення. Руйнування логістичних мереж та шляхів сполучення ускладнює постачання продуктів, товарів першої необхідності, доступ до публічних послуг, мобільність населення та економічну активність [12].

Демографічні трансформації територіальних громад в умовах воєнного стану характеризуються безпрецедентними за масштабами та інтенсивністю міграційними процесами, що призводять до суттєвих змін чисельності та структури населення. Згідно з даними Міжнародної організації з міграції, внаслідок бойових дій понад 7 мільйонів громадян України стали внутрішньо переміщеними особами (ВПО), а понад 6 мільйонів виїхали за кордон.

Інтенсивність та характер міграційних процесів мають виражену просторову диференціацію: громади в зоні бойових дій та прифронтових територіях зазнали найбільшого відтоку населення (до 70-80% довоєнної чисельності), тоді як громади західних та центральних регіонів стали реципієнтами значних міграційних потоків, що призвело до збільшення чисельності населення на 15-30%. Демографічні трансформації зумовлюють суттєві зміни соціальної структури громад, зокрема через непропорційно високу частку жінок, дітей, осіб похилого віку та людей з інвалідністю серед внутрішньо переміщених осіб, що створює додаткове навантаження на соціальну інфраструктуру та системи соціального захисту громад-реципієнтів. Для громад-донорів критичним викликом є деформація ринку праці внаслідок відтоку висококваліфікованих кадрів, що призводить до дефіциту фахівців у критично важливих секторах (медицина, освіта, комунальне господарство, енергетика) та зниження економічного потенціалу. Трансформація вікової структури населення (через міграційні процеси та мобілізацію чоловіків працездатного віку) призводить до зростання демографічного навантаження на працездатне населення, що створює додаткові виклики для систем соціального захисту та пенсійного забезпечення [13].

Економічні трансформації територіальних громад в умовах воєнного стану відображаються у суттєвих змінах структури та масштабів економічної діяльності, інвестиційної активності, зайнятості населення та формування місцевих бюджетів. Загальне скорочення ВВП України у 2022 році на понад 30% (за даними Національного банку України) має виражену просторову диференціацію: економічний спад у громадах, що зазнали безпосереднього впливу бойових дій, становить 50-80%, тоді як у відносно безпечних регіонах – 15-25%. Структурні трансформації місцевої економіки характеризуються скороченням промислового виробництва, будівництва, сфери послуг та збільшенням частки критично важливих секторів: агропромислового комплексу, оборонної промисловості, логістики, інформаційних технологій. Критичні зміни відбуваються на ринку праці: різке зростання безробіття (до

35% у зоні активних бойових дій), трансформація структури зайнятості через мобілізацію, внутрішню та зовнішню міграцію, зміни форматів зайнятості (дистанційна робота, часткова зайнятість). Порушення логістичних ланцюжків, енергетичні обмеження, втрата зовнішніх ринків, зростання операційних витрат призводять до суттєвого зниження конкурентоспроможності місцевих виробників та закриття підприємств. Інвестиційна активність у громадах суттєво скорочується через зростання безпекових ризиків, погіршення бізнес-клімату, обмеження доступу до фінансових ресурсів, що призводить до заморожування проектів розвитку та модернізації інфраструктури [14].

Фіскальні виклики територіальних громад в умовах воєнного стану проявляються через суттєве скорочення власних доходів місцевих бюджетів при одночасному зростанні видатків на вирішення критичних проблем та забезпечення базових потреб населення. Згідно з даними Міністерства фінансів України, загальне скорочення доходів місцевих бюджетів у 2022 році становило близько 20%, при цьому в громадах, що зазнали безпосереднього впливу бойових дій, падіння становило 50-80%. Основними факторами скорочення власних доходів є: зменшення надходжень від податку на доходи фізичних осіб через скорочення зайнятості та трудову міграцію; падіння надходжень від місцевих податків і зборів внаслідок скорочення економічної активності та зниження платоспроможності населення; фіскальні пільги для бізнесу, запроваджені для підтримки економіки в умовах воєнного стану. Одночасно зростають видатки місцевих бюджетів на: забезпечення функціонування критичної інфраструктури; відновлення пошкоджених об'єктів; підтримку внутрішньо переміщених осіб; соціальний захист вразливих категорій населення; заходи територіальної оборони та цивільного захисту. Фіскальні дисбаланси призводять до критичної залежності громад від державних трансфертів та міжнародної допомоги, скорочення інвестиційних видатків, зростання боргового навантаження, що обмежує фінансову

автономію місцевого самоврядування та можливості для реалізації стратегічних проектів розвитку [15].

Безпекові трансформації територіальних громад в умовах воєнного стану охоплюють широкий спектр викликів та загроз для життя і здоров'я населення, функціонування критичної інфраструктури, збереження екологічної рівноваги. Пряма фізична загроза для населення через ракетні удари, артилерійські обстріли, авіаційні бомбардування, диверсійні акти вимагає розбудови системи цивільного захисту, включаючи мережу укриттів, систем раннього оповіщення, евакуаційних шляхів та планів. Особливу небезпеку становить забруднення територій вибухонебезпечними предметами (міни, боєприпаси, що не вибухнули), що обмежує використання сільськогосподарських угідь, лісових ресурсів, рекреаційних зон та вимагає масштабних робіт з розмінування. Посилення кіберзагроз для критичної інфраструктури (енергетика, водопостачання, транспорт, зв'язок) та інформаційних систем органів місцевого самоврядування вимагає підвищення рівня кібербезпеки та стійкості цифрових систем. Зростання загроз техногенного характеру внаслідок пошкодження промислових об'єктів, хімічно небезпечних виробництв, гідротехнічних споруд становить потенційну небезпеку для населення та довкілля. Підвищення рівня соціальної напруженості через погіршення умов життя, економічні проблеми, міграційні процеси створює ризики для соціальної стабільності та згуртованості громад. Зростання загрози терористичних актів, диверсій, мародерства та інших кримінальних правопорушень вимагає посилення координації дій правоохоронних органів, військових формувань, органів місцевого самоврядування та громадськості [16].

Інституційні трансформації територіальних громад в умовах воєнного стану характеризуються суттєвими змінами в системі управління, повноваженнях та функціях органів місцевого самоврядування, механізмах прийняття рішень та взаємодії з військовими адміністраціями, державними органами, бізнесом та громадськістю. Військово-цивільні адміністрації,

створені в окремих регіонах та громадах, перебирають на себе частину повноважень органів місцевого самоврядування, що призводить до централізації управлінських процесів та обмеження демократичних механізмів прийняття рішень. Трансформація функцій органів місцевого самоврядування відображається у переорієнтації з питань стратегічного розвитку на оперативне реагування на кризові ситуації, забезпечення базових потреб населення, координацію зусиль з ліквідації наслідків воєнних дій. Посилення координаційної функції органів місцевого самоврядування проявляється через формування нових механізмів взаємодії з військовими структурами, підрозділами ДСНС, правоохоронними органами, волонтерськими організаціями, міжнародними гуманітарними місіями. Запровадження спеціальних режимів управління комунальним майном, місцевими фінансами, процедурами публічних закупівель спрямоване на забезпечення оперативності прийняття рішень та ефективного використання обмежених ресурсів в умовах кризової ситуації. Трансформація механізмів громадської участі та демократичного контролю (обмеження проведення громадських слухань, зборів громадян, місцевих референдумів) створює ризики для прозорості та підзвітності місцевої влади. Актуалізація питань цифрової трансформації управлінських процесів зумовлена необхідністю забезпечення дистанційного надання адміністративних послуг, віддаленої роботи посадових осіб місцевого самоврядування, цифрових комунікацій з громадськістю [17].

1.3. Нормативно-правове регулювання процесів відновлення територіальних громад в Україні

Нормативно-правове регулювання процесів відновлення територіальних громад в Україні представляє собою комплексну систему законодавчих та підзаконних актів, спрямованих на забезпечення відбудови та розвитку територій, особливо в умовах воєнного стану. Фундаментальним документом,

який закладає основи місцевого самоврядування, виступає Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Саме в Основному Законі визначено конституційно-правовий статус територіальних громад та закріплено принцип децентралізації як основу організації влади на місцях, що набуває особливого значення у післявоєнний період [16].

Правовим базисом для відновлення територіальних громад після збройної агресії виступає Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII, який визначає особливості функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Даний законодавчий акт надає особливі повноваження військово-цивільним адміністраціям щодо реалізації заходів з відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок бойових дій [37]. Процеси відновлення територіальних громад безпосередньо пов'язані з впровадженням децентралізаційної реформи, правові засади якої були закладені Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 року № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». Концепція окреслила основні напрями реформування системи місцевого самоврядування, визначила проблеми, які потребували нагального вирішення, та заклала підґрунтя для подальшого розвитку спроможних територіальних громад [39, 40].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року регламентує повноваження органів місцевого самоврядування щодо відновлення та розвитку територіальних громад, визначає організаційно-правові засади їх діяльності в умовах пост-конфліктного періоду, встановлює правові механізми взаємодії з органами державної влади та військово-цивільними адміністраціями. Положення цього закону дозволяють громадам самостійно визначати пріоритети відновлення та розвитку, формувати необхідні ресурси та реалізовувати проєкти місцевого значення [36]. Норми Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованої Україною,

доповнюють національне законодавство та встановлюють загальноєвропейські принципи побудови системи місцевого самоврядування, які мають бути враховані у процесі відновлення територіальних громад [36].

Законодавчу основу для фінансового забезпечення відновлення територіальних громад створює Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 1 січня 2017 року № 79-VIII, який запровадив нову модель фінансових відносин між державним та місцевими бюджетами, розширив фінансову автономію територіальних громад та надав їм додаткові фінансові інструменти для самостійного вирішення питань місцевого значення [33]. Важливим елементом нормативно-правового регулювання процесів відновлення є Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року № 157, який встановив процедури добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад [34, 35].

Для розвитку механізмів міжмуніципальної співпраці, необхідних для ефективного відновлення територіальних громад, особливо важливим є Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року № 1508-VII, який визначає організаційно-правові засади співробітництва територіальних громад, принципи, форми, механізми такого співробітництва та його стимулювання. Закон дозволяє консолідувати ресурси декількох громад для реалізації масштабних проєктів відновлення інфраструктури, які складно реалізувати силами однієї громади [3, 38].

Західна О. Р. та Закорко К. К. зазначають, що в умовах воєнного стану особливого значення набуває Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 24 лютого 2018 року № 141-VIII, який визначає правовий статус та повноваження військово-цивільних адміністрацій, які утворюються для забезпечення безпеки та нормалізації життєдіяльності населення в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації. Військово-цивільні адміністрації

наділені широкими повноваженнями щодо відновлення критичної інфраструктури, житлового фонду та об'єктів соціального призначення [13].

Згідно з дослідженнями Коваль С. Л. та Сидор І. П., правову основу для відновлення соціально-економічного потенціалу територіальних громад складає Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року, який визначає основні пріоритети державної регіональної політики, механізми їх реалізації та інструменти фінансової підтримки розвитку регіонів та громад, зокрема тих, які постраждали внаслідок збройної агресії [5, 11].

Підвальна О. Г., Колесник Т. В. та Коваль Н. І. вказують на значущість Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», який створив особливий правовий режим функціонування держави та її інститутів в умовах збройної агресії. В рамках цього режиму були запроваджені спеціальні механізми управління територіальними громадами, які включають можливість тимчасової зміни системи управління та перерозподілу повноважень між органами влади різних рівнів [28, 31].

Правові основи для залучення зовнішньої допомоги для відновлення територіальних громад закладені в численних міжнародних угодах та договорах про фінансову, технічну та гуманітарну допомогу, які Україна уклала з міжнародними організаціями та іноземними державами. Зокрема, важливу роль відіграють угоди з Європейським Союзом, Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, а також двосторонні угоди з країнами-партнерами [2].

Євсюкова О.В. зазначає, що для ефективного відновлення міст у повоєнний період були розроблені спеціальні програмні документи, зокрема План відновлення України, який визначає стратегічні напрями та пріоритети відбудови інфраструктури, житла, соціальних об'єктів та економіки територіальних громад. План включає конкретні проекти, механізми їх фінансування та часові рамки реалізації [7, 8]. Горбата Л. досліджує

нормативно-правове регулювання процесу відновлення територіальних громад та вказує на необхідність вдосконалення законодавства у сфері планування територій та містобудівної діяльності для забезпечення системного підходу до відновлення населених пунктів, які постраждали внаслідок бойових дій [1].

Дорожня карта впровадження заходів міжсекторного партнерства для інтеграції релокованого бізнесу в економічний простір приймаючих громад, розроблена АМЕР у 2024 році, являє собою важливий програмний документ, який визначає механізми співпраці різних секторів суспільства для забезпечення економічного відновлення та розвитку територіальних громад, які приймають переміщені підприємства. Документ містить рекомендації щодо нормативно-правового забезпечення цих процесів [3].

Таким чином, нормативно-правове регулювання процесів відновлення територіальних громад в Україні представляє собою багаторівневу систему, яка включає конституційні норми, закони, підзаконні акти, міжнародні договори та програмні документи. В умовах воєнного стану особливого значення набувають спеціальні правові механізми, які забезпечують функціонування громад в екстремальних умовах та створюють правові передумови для їх післявоєнного відновлення та розвитку [24, 27]. Удосконалення нормативно-правової бази відновлення територіальних громад залишається актуальним завданням, особливо в контексті необхідності адаптації законодавства до реалій воєнного часу та післявоєнного відновлення [26, 29].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Наслідки воєнних дій для інфраструктури Макарівської ТГ

На початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 році Макарівська громада зазнала серйозних руйнувань, що мали катастрофічний вплив на її інфраструктуру та повсякденне життя. Розташована на заході від Києва, територія громади, зокрема сам Макарів і навколишні села, опинилися в епіцентрі запеклих боїв і масованих обстрілів. Військові дії тривали з 27 лютого до 31 березня 2022 року: 18 сіл перебували під тимчасовою окупацією, у 22 точилися активні бої, 37 постійно зазнавали обстрілів.

Значні руйнування торкнулися житлового фонду: велика кількість будинків була знищена або серйозно пошкоджена, залишивши сотні сімей без даху над головою. Також постраждала громадська інфраструктура – школи, дитячі садки, лікарні, культурні установи та адміністративні будівлі зазнали пошкоджень або були зруйновані. Загалом було знищено або пошкоджено 24 об'єкти охорони здоров'я, 29 закладів культури, 444 комерційні об'єкти, 28 адмінбудівель, 5 мостів, 19 шкіл і 9 дитячих садочків.

Так, в Юрівському старостинському окрузі залишилися незруйнованими 2 заклади охорони здоров'я, 2 заклади культури, а часткових руйнувань зазнала лише адміністративна будівля. В Плахтянському старостинському окрузі залишилися неушкодженими заклади охорони здоров'я та культури. Частково пошкоджене приміщення Плахтянської гімназії.

В 5-ти округах (Калинівський, Борівський, Червонослобідський, Великокарашинський і Мар'янський) заклади соціальної інфраструктури не зазнали руйнувань і пошкоджень. Загалом із майже 100 закладів освіти, культури та охорони здоров'я, що функціонують в громаді, пошкоджень і

руйнувань зазнали 58.

Часткових пошкоджень зазнали майже всі адміністративні будівлі старостинських округів в Макарівській громаді. Найбільше зруйнованих закладів соціальної інфраструктури в Макарові. Окрім пошкоджень будівлі селищної ради та відділу освіти також зазнали руйнувань 13 адміністративних будівель відповідних органів державного управління.

Комунальна інфраструктура також серйозно постраждала. У багатьох населених пунктах були порушені постачання електроенергії, води та газу. Зруйновані електромережі, водогони та газові трубопроводи унеможлилювали базові побутові потреби населення, особливо в холодний період. Через пошкодження доріг і мостів ускладнилася евакуація та доставка гуманітарної допомоги, а заблоковані шляхи та мінування призвели до фактичної ізоляції багатьох населених пунктів.

Також були зруйновані засоби зв'язку: вишки мобільного зв'язку та інтернет-інфраструктура зазнали пошкоджень, що унеможлилювало доступ до інформації та комунікації в критичні моменти. Це лише посилило відчуття тривоги та ізоляції серед мешканців громади.

Сфера освіти та охорони здоров'я зазнала серйозного удару: через зруйновані заклади значно обмежився доступ до навчання та медичної допомоги. Багато шкіл і лікарень були використані як укриття або мали інші тимчасові функції, що ускладнило їхнє відновлення. Освітняни, учні, медики та пацієнти були змушені долати численні труднощі, щоб зберегти хоча б часткову функціональність системи.

Найбільше закладів освіти постраждало в Макарові: з 9-ти діючих закладів освіти руйнувань і пошкоджень різного ступеня зазнали 8 закладів (2 дитячі садочки зруйновані повністю, наразі тривають підготовчі заходи з нового будівництва на місці зруйнованих дошкільних закладів; розпочато капітальний ремонт у 2 ліцях, триває ремонт 1 дитячого садка, 3 заклади позашкільної освіти, що зазнали часткових руйнувань, відновлено, проте 1 заклад потребує капітального ремонту). Тільки в 7-ми старостинських

округах заклади освіти не зазнали шкоди від бойових дій: Великокарашинському, Борівському, Калинівському, Мар'янівському, Пашківському, Червонослобідському, Фасівському.

Після визволення Макарівської громади від окупації почалися роботи по відновленню освітньої мережі. На сьогодні з 26-ми пошкоджених закладів відновлено і відремонтовано 21 (80,8 %). Крім того, в усіх закладах освіти організований захист дітей у найпростіших укриттях на випадок тривоги. Однак, 12 закладів потребують капітального ремонту, 2 дитячі садочки потребують нового будівництва, та потребують будівництва нових корпусів початкової школи 2 заклади загальної середньої освіти: Колонщинський ліцей та Макарівський ліцей № 1.

В с-щі Макарів окрім медичної амбулаторії зазнали руйнувань терапевтичний корпус та поліклінічне відділення закладу вторинної медичної допомоги – КНП «Макарівська багатопрофільна лікарня інтенсивного лікування».

У 9-ти старостинських округах заклади охорони здоров'я не зазнали пошкоджень: Борівський, Великокарашинський, Гавронщинський, Калинівський, Мар'янівський Плахтянський, Фасівський, Червонослобідський, Юрівський округи. Відразу після окупації розпочалися роботи з відновлення пошкоджених закладів охорони здоров'я. Тільки за 2022 рік було відновлено 11 закладів охорони здоров'я.

Головним чином були проведені аварійні ремонти, які не вирішили таких важливих завдань, як оснащення закладів надійними укриттями, підвищення рівня енергозбереження будівель, створення безбар'єрного простору. Залишається невирішеною проблема відновлення пошкоджених будівель Макарівської багатопрофільної лікарні, частина яких потребує капітального ремонту.

Окремої уваги потребують екологічні наслідки бойових дій: руйнування природних ландшафтів, забруднення ґрунтів і вод, порушення роботи систем з утилізації відходів. Присутність нерозірваних боєприпасів становить

постійну загрозу, особливо в сільськогосподарських і рекреаційних зонах.

Пряма шкода, завдана внаслідок бойових дій, проявляється у воєнному забрудненні природного середовища. Зокрема, значно постраждали лісові масиви – зафіксовано вигоряння дерев, масштабні пожежі, що знищили рослинність і спричинили викиди шкідливих речовин у повітря. Також відбулося масове замінування територій, зокрема лісів, річок і ставків, які залишилися небезпечними через присутність вибухонебезпечних предметів.

Загальна площа лісових угідь у межах Макарівської селищної територіальної громади становить 24,15 тисячі гектарів. За оцінками ДСНС, приблизно 5 тисяч гектарів лісів забруднені снарядами або заміновані, що створює реальну загрозу для життя людей і диких тварин. Унаслідок бойових дій вигоріло близько 200 гектарів лісів на території Макарівського лісництва. Зафіксовано також влучання снарядів у річку Здвиж і в інші водойми, зокрема ставки.

Непряма шкода, завдана довкіллю, полягає у загальному погіршенні екологічної ситуації в межах громади. Через масштабні руйнування житлових, адміністративних і промислових будівель відбулося забруднення територій будівельними відходами, що ще більше ускладнило проблему поводження з сміттям. До цього додається забруднення ґрунтів, водних об'єктів і повітря токсичними речовинами та дрібнодисперсним пилом – наслідками пожеж, спричинених обстрілами й руйнуванням інфраструктури.

Крім того, серйозний вплив на стан довкілля мають такі фактори:

1. Влучення снарядів у закинута сміттєзвалище поблизу села Наливайківка спричинило масштабну пожежу. Її наслідки відчутні досі - у глибоких шарах сміття продовжується тління, що спричиняє виділення токсичних речовин у повітря та забруднення підземних вод.

2. Інтенсивні обстріли поля фільтрації біля селища Макарів призвели до витоку стічних вод у ґрунт. У результаті поступово змінюється хімічний і біологічний склад ґрунтів, порушується структура ґрунтових горизонтів і забруднюються підземні води.

3. Поряд із матеріальними втратами, громада зазнала глибокої соціальної та психологічної травми. Війна, вимушене переселення та втрати близьких залишили глибокий емоційний слід. Система соціальних послуг, яка була основою підтримки мешканців, зазнала перевантаження або втратила свою ефективність, що значно ускладнило процес відновлення та повернення до нормального життя.

Економіка Макарівської громади зазнала значних втрат і практично зупинилась унаслідок бойових дій. Багато підприємств були зруйновані або змушені призупинити свою діяльність, що призвело до масових втрат робочих місць. Особливо постраждав аграрний сектор – ключова галузь для регіону. Сільськогосподарські землі були пошкоджені, частина техніки – знищена або втрачена, а багато територій залишаються небезпечними через мінування. Це не лише вплинуло на виробництво продуктів харчування, а й суттєво зменшило доходи і зайнятість серед місцевого населення.

Таким чином, бойові дії спричинили глибоку гуманітарну та інфраструктурну кризу в Макарівській ТГ. Відновлення вимагає значних зусиль, часу та ресурсів, а також тісної співпраці між місцевою владою, державними інституціями та міжнародними партнерами. Відбудова інфраструктури – це не лише фізична реконструкція, а й крок до відновлення нормального життя, посилення стійкості громади та створення основи для мирного і стабільного майбутнього.

2.2. Оцінка збитків та потреб у відновленні об'єктів соціальної, транспортної та комунальної інфраструктури Макарівської ТГ

Під час повномасштабної агресії РФ село Макарів на Київщині зазнало інфраструктурних втрат на суму близько 133,5 мільйона доларів США. Такі дані були отримані в межах ініціативи KSE Institute «Росія заплатить». Оцінку завданої шкоди здійснено на основі детального аналізу високоточних знімків з дронів, що дозволяє вважати ці цифри наразі найбільш точними.

Соціальна інфраструктура села зазнала особливо великих збитків – понад 34,2 мільйона доларів. Знищено всі три дитячі садки, три навчальні заклади (школи та коледжі), бібліотеку, чотири ветеринарні клініки, дві лабораторії, приватну лікарню, реабілітаційний центр, два музеї, церкву, радіовежу, 17 продуктових магазинів і три заклади громадського харчування.

В умовах реформи державного управління в Україні формується нове бачення публічної влади, що передбачає перерозподіл повноважень між центральними органами влади та місцевим самоврядуванням відповідно до принципів децентралізації та субсидіарності. Це вимагає підвищення ефективності управління й посилення фінансових механізмів розвитку місцевої інфраструктури для створення гідних умов життя у громадах усіх регіонів України, включно з об'єднаними територіальними громадами.

Оцінка збитків представлена на рис. 2.1.

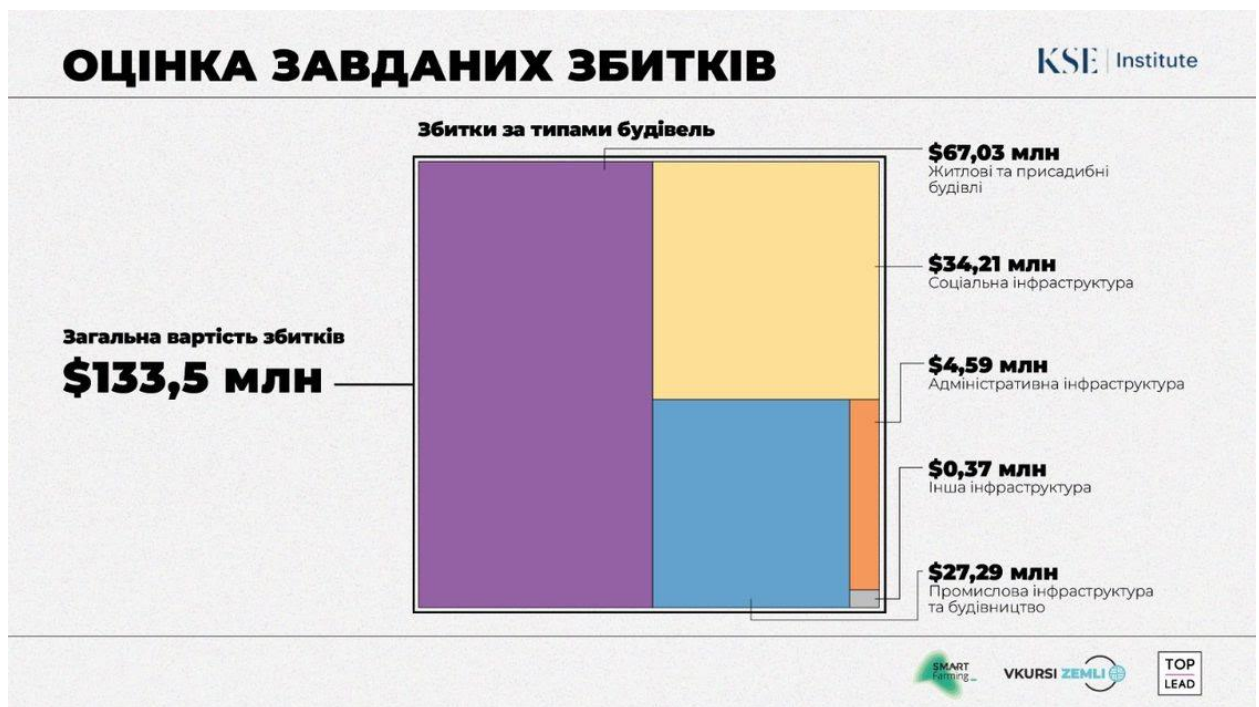

Рис. 2.1. – Оцінка завданих збитків

Джерело: сформовано за [38]

Оцінювання втрат у селищі Макарів проводилось на основі аналізу високоточних аерофотознімків, отриманих із безпілотників у рамках проекту RebuildUA, ініційованого компаніями SmartFarming та Vkursi Zemli.

За результатами дослідження, проведеного у квітні, встановлено, що близько 30% території селища зазнало руйнувань. Із загальної кількості 7 757 будівель пошкодження різного ступеня отримали 2 305. Із них 481 споруда була повністю знищена, а ще 223 зазнали серйозних ушкоджень.

Найбільше постраждали такі вулиці: Дмитрія Ростовського - 54% будівель пошкоджено, Богдана Хмельницького – 50%, Шляхетська – 47%, та Довга – 38%.

На рис. 2.2 представлена теплова карта руйнування.

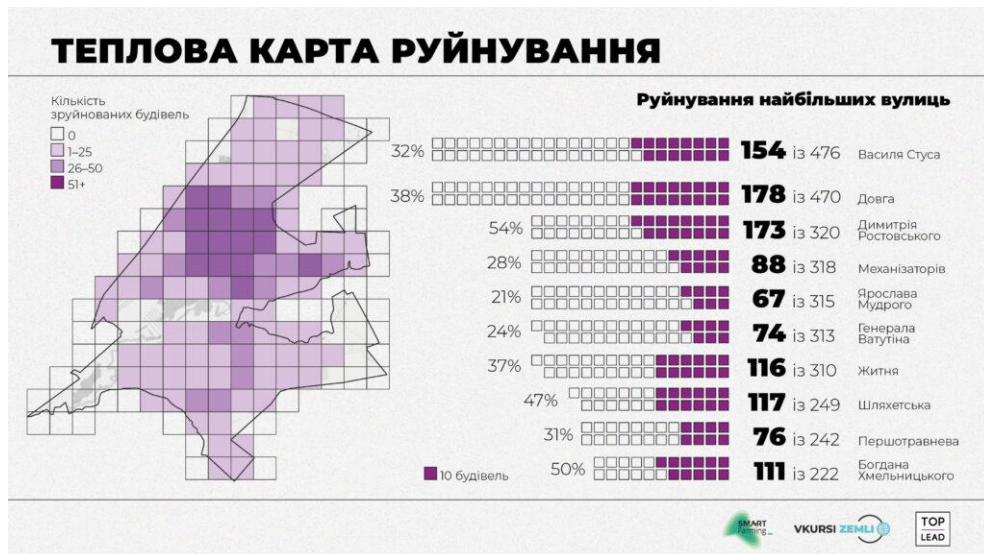

Рис. 2.2 – Теплова карта руйнування

Джерело: сформовано за [48]

84% руйнувань забудови селища припадає на житловий фонд: постраждало 1 942 будівлі, серед яких 732 приватних будинки, 41 багатоквартирний, 12 таунхаусів та 1 157 присадибних будівель (гаражі, теплиці, господарські споруди, тощо). Загальна площа руйнувань житлового фонду за підрахунками ГО «Урбанина» складає понад 250 тис. кв.м. Сукупні збитки житлової та присадибної забудови Макарова перевищують \$67 млн.

На другому місці за рівнем руйнувань – соціальна інфраструктура селища. Зокрема, постраждало 3 дитячих садки, бібліотека, кінотеатр, будинок культури, 16 будівель охорони здоров'я, 17 продуктових магазинів. Збитки соціальної інфраструктури аналітики оцінюють у \$34 млн.

Шкода, завдана промисловій інфраструктурі Макарова, оцінюється у близько \$27,3 млн. Серед постраждалих будівель 78 промислових та 12 будівельних об'єктів, 15 складів та 71 господарська споруд.

У селищі пошкоджено також 13 адміністративних будівель загальною площею близько 5 тис. кв.м та на суму збитків у понад \$4,6 млн. Постраждали також системи енергозабезпечення, водо-, газо-, тепlopостачання та будівлі комунального господарства, сукупна шкода цим об'єктам оцінюється в близько \$0,4 млн.

Комплексний підхід до процесу відновлення території є надзвичайно важливим, оскільки передбачає чітке управління, координацію дій, визначення цілей на основі галузевого аналізу ресурсів і подій, а також розстановку пріоритетів. Такий підхід дозволяє повніше зрозуміти ситуацію, мінімізувати витрати часу, ресурсів та фінансів, і, що не менш важливо, запобігає дублюванню дій або проєктів.

Розробка програми відновлення міста чи громади на її основі може бути умовно поділена на три ключові етапи:

1) Підготовчо-аналітичний етап. а цьому етапі формується локальна команда, створюється комунікаційна стратегія, визначаються зацікавлені сторони, включаючи представників громади, налагоджується процес збору, обробки та аналізу даних. Потенційні напрями відбудови формуються шляхом інтеграції різних тематичних даних (соціальна, економічна, критична інфраструктура тощо). Це дозволяє сформулювати чіткі цілі та завдання для сталого відновлення.

У результаті громада отримує як загальну картину наслідків, так і чітке розуміння наявних можливостей і ризиків.

2) Стратегічне планування та сценарії розвитку. Незважаючи на невизначеність щодо завершення воєнних дій, вже зараз можна моделювати різні сценарії майбутнього, що допоможе підготуватися до можливих варіантів розвитку подій.

На цьому етапі формуються стратегічні завдання, плани дій для

досягнення поставлених цілей та проводиться громадське обговорення.

Ключовим викликом є активне залучення громадян до процесу - саме вони мають право брати участь у формуванні майбутнього свого населеного пункту.

Для цього використовуються інструменти взаємодії, такі як воркшопи, міські лабораторії, семінари. Це дозволяє уникнути фрагментарного підходу до відбудови, який часто зосереджується лише на потребах окремих груп.

3) Етап реалізації – фінальний етап передбачає перехід до практичного втілення запланованих дій.

Процес починається з визначення фінансових інструментів, аналізу можливих джерел фінансування, техніко-економічного обґрунтування проєктів та завершується безпосередньою реалізацією запланованих заходів. Важливим є встановлення пріоритетності виконання проєктів, що дозволяє раціонально використовувати ресурси та забезпечити максимальний ефект від реалізації програми відновлення.

Важливою складовою етапу реалізації є проведення архітектурних конкурсів, що дозволяє у відкритий і прозорий спосіб обрати найбільш професійну команду для роботи над проєктом. Такі конкурси мають на меті не змагання у звичному сенсі, а створення платформи для співпраці між проєктними та планувальними групами із залученням усіх ключових учасників процесу – громадян, підприємців, науковців, міжнародних експертів, представників влади тощо.

Ці ініціативи можуть проходити у форматі «змагань-марафонів» в межах міських лабораторій (City Action Labs), де через спільну роботу різних зацікавлених сторін формується відповідальне та узгоджене бачення майбутнього громади з мінімальним рівнем конфліктів.

Попри виклики, пов'язані з невизначеністю та загрозами затяжної війни, деякі громади, зокрема Макарів, уже роблять реальні кроки до відновлення. У співпраці з міжнародною архітектурно-планувальною та консалтинговою компанією Drees & Sommer – Integrated Urban Solutions, а також Спілкою

архітекторів України та Архітектурною палатою НСАУ, громада активно працює над оновленням життєвого середовища, поживаленням економіки та розвитком території.

Програма відбудови громади повинна бути «живим» документом, що не лише фіксує актуальні дії, а й передбачає подальший розвиток. План може поділятися на три послідовні етапи:

Короткостроковий (2–3 роки) – зосереджений на ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та оперативних заходах;

Середньостроковий (5–7 років) – передбачає системне відновлення території та базової інфраструктури;

Довгостроковий (10+ років) – орієнтований на сталий розвиток, інновації та розширення можливостей для громади.

Такий поетапний підхід дає змогу гнучко реагувати на зміни та коригувати дії на основі поточних результатів.

Реалізація плану – це ключ до ефективного та сталого відновлення. Проте важливо розуміти, що «довго» не завжди означає «якісно», особливо коли йдеться про нагальну потребу у відновленні житлового фонду. Потреба у новому житлі є настільки гострою, що його треба було б мати ще «вчора». У таких умовах часто на думку спадає рішення у вигляді модульного житла або контейнерних конструкцій.

Попри скептицизм, зокрема з боку частини професійної спільноти та громадськості, які сумніваються у тимчасовості такого житла, досвід багатьох європейських країн свідчить про те, що за умови правильного підходу модульні рішення можуть бути якісними, комфортними й ефективними у короткостроковій перспективі.

2.3. Аналіз діючих програм та ініціатив із відновлення інфраструктури Макарівської ТГ

Одним із ключових елементів відновлення Макарівської громади є

співпраця з міжнародними партнерами та благодійними організаціями. Зокрема, громада активно взаємодіє з Благодійним фондом «Право на захист» у рамках проєкту, спрямованого на підвищення стійкості вразливих домогосподарств і громад, що постраждали від війни, шляхом ініціатив з відновлення у Бучанському регіоні.

Проєкт передбачає проведення різноманітних освітніх курсів, які допоможуть мешканцям громади змінити професійну орієнтацію. Йдеться про можливість здобути нові спеціальності у сферах будівництва, охорони здоров'я, деревообробки, автомобілебудування, соціального обслуговування та послуг. Крім того, мешканці зможуть безоплатно пройти навчання з основ створення бізнесу. Програма включає не менше ніж 576 годин індивідуальних і групових консультацій, присвячених питанням оподаткування, трудового законодавства, фінансів, вимог до підприємництва та аналізу місцевого ринку. Окрім цього, учасники матимуть доступ до трьох сесій психосоціальної підтримки, а 100 осіб отримають можливість здобути грант на розвиток власної справи у розмірі 2500 євро.

Команда фонду також організовує ряд публічних соціально–культурних заходів, тренінгів і семінарів. Зокрема, планується проведення тренінгів для організацій громадянського суспільства та представників влади з питань безбар'єрного доступу та використання інструментів громадської участі у містах Макарів, Буча та Ірпінь.

Окрему увагу у проєкті приділено інфраструктурному відновленню громади. Зокрема, передбачається ремонт громадського центру в Макарові, а також оснащення його та центрів у Бучі й Ірпені сучасним обладнанням. Паралельно планується розширення міжгромадської співпраці у Бучанському районі для обміну досвідом щодо ефективного відновлення.

Програма комплексного відновлення громади виконує роль стратегічного плану, що передбачає не лише ліквідацію наслідків війни, але й відбудову за принципом «краще, ніж було». У цьому документі зафіксовано масштаби завданої шкоди та окреслено заходи, необхідні для повноцінного

відновлення та сталого розвитку громади в майбутньому.

Робоча група, що займалася створенням програми, провела опитування серед мешканців, аби визначити ключові напрями відновлення. Серед основних пріоритетів названо: відновлення роботи промислових і сільськогосподарських підприємств, відкриття нових виробництв, що забезпечить зростання рівня зайнятості; відбудову житла та створення достатньої кількості надійних укриттів; відновлення транспортної, комунальної, медичної, освітньої та культурної інфраструктури.

Серед шести основних векторів відновлення громади виділяється перетворення Макарова на культурний і діловий центр – місце зосередження державних установ і публічних просторів. Передбачається відкриття громадських центрів ще в десяти населених пунктах громади.

Також заплановано ремонт будинків культури та клубів для відновлення їхньої діяльності, оновлення та створення нових дитячих і спортивних майданчиків, збільшення кількості дитячих гуртків, поповнення бібліотечних фондів. Більшість мешканців – 96% – вважають ці зміни надзвичайно важливими.

Не менш пріоритетним для 93% жителів є відновлення системи освіти. Тому у громаді відбудують зруйновані школи та дитячі садки, обов'язково обладнавши їх укриттями для безпеки дітей і працівників закладів.

У Макарівській громаді, попри активну роботу над відновленням, залишаються певні труднощі, зокрема з технічним оснащенням закладів освіти, залученням висококваліфікованих педагогів і забезпеченням підвезення учнів до навчальних закладів. Усі ці питання передбачено вирішити в рамках Програми комплексного відновлення громади.

Одним із ключових напрямів розвитку є логістика, інновації та індустріалізація. Через територію громади проходять два важливі транспортні шляхи: міжнародна траса Київ-Чоп (М-06) і регіональна дорога Т-1019. Це відкриває потенціал для будівництва логістичних центрів, індустріальних парків і сучасних інноваційних хабів, які потребують якісного дорожнього

покриття й зручного сполучення. У зв'язку з цим планується капітальний ремонт доріг, мостів, тротуарів, облаштування автобусних зупинок, а також створення велодоріжок як у межах населених пунктів, так і між ними. Крім того, буде відновлено регулярне пасажирське сполучення між селами, включаючи маршрути до Макарова та Бучі. За результатами опитування, 96% мешканців громади вважають ці кроки пріоритетними.

У сфері екології, туризму, відпочинку та реабілітації заплановано розвиток природних територій. На заході громади розташовані значні лісові масиви та заказники, до яких наразі складно дістатись. Задля покращення доступності буде створено мережу велосипедних і пішохідних маршрутів. Додатково, вздовж річок і озер планують облаштувати набережні та зони відпочинку. Розроблятимуться також туристичні карти й екскурсійні маршрути історичними об'єктами, серед яких – Змієві вали, скіфські кургани та залишки давнього Мотижинського городища. Усе це сприятиме розвитку зеленого та історико-культурного туризму.

У межах енергетичної стратегії громада прагне досягти енергоефективності. Зокрема, планується встановлення сонячних панелей і вітрових турбін на дахах адміністративних будівель, шкіл, лікарень і закладів культури. Для освітлення вулиць також використовуватимуть енергію з відновлюваних джерел, передусім за допомогою сонячних батарей.

В агропромисловій сфері громада орієнтована на відновлення потужних підприємств із замкнутим циклом переробки сільськогосподарської продукції, а також підтримку дрібних фермерських господарств. Це повинно стимулювати економічний розвиток, сприяти впровадженню інноваційних технологій і підвищити конкурентоспроможність місцевої продукції.

Інший стратегічний напрямок – цифровізація та впровадження сучасних цифрових рішень. Громада прагне інтегрувати інструменти «розумного міста», що дозволить використовувати ресурси максимально ефективно завдяки обробці великих обсягів інформації в реальному часі. Такі технології застосовуватимуться у різних сферах – від економіки й транспорту до

медицини, громадської безпеки та комунального господарства.

Житлово-комунальна та транспортна інфраструктура також потребує комплексного оновлення, адже ці питання турбують понад половину населення (67%). Серед запланованих заходів: модернізація очисних споруд, встановлення колонок для води, вдосконалення системи поводження з відходами через впорядковане вивезення й сортування, а також оновлення мереж водопостачання і водовідведення. Одночасно стимулюватиметься створення та підтримка об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), що сприятиме ефективнішому управлінню житловим фондом.

Стан охорони здоров'я в громаді також вимагає серйозної уваги. Програмою передбачено відновлення аптечної мережі, стоматологічних кабінетів, пересувних медичних пунктів із сучасним діагностичним обладнанням (УЗД, МРТ, рентген). Відремонтують і фельдшерсько-акушерські пункти, а також створять нові дитячі та пологові відділення. Особливу увагу приділятимуть впровадженню принципів безбар'єрного середовища та відкриттю реабілітаційних кабінетів для осіб із різними потребами.

Значну стурбованість жителів (56%) викликає питання наявності укриттів. Тому в межах комплексної програми відновлення планується зведення нових захисних споруд і ремонт існуючих. Окремим напрямом є очищення територій громади від вибухонебезпечних предметів, яке здійснюватиметься із залученням сертифікованих служб розмінування.

У Макарові незабаром розпочнеться будівництво нового публічного простору – амфітеатру, який стане важливим центром соціальної та психологічної підтримки для мешканців, які зазнали втрат і травм під час війни. Цей проєкт реалізується без залучення коштів з бюджету, виключно завдяки ініціативі та фінансуванню групи будівельних компаній RDS у межах соціальної програми «Наше місце».

Проєкт є важливою складовою загального плану підтримки громади. Особливу увагу приділено ветеранам, дітям, людям з інвалідністю, а також

усім, хто потребує психологічного відновлення після пережитих подій. Ідея створення простору виникла не як адміністративна ініціатива, а стала результатом численних громадських обговорень, у яких взяли участь понад 500 мешканців – від молоді й освітян до людей похилого віку.

Новий простір розташується на схилі біля річки Здвиж. Проект передбачає облаштування круглої сцени для заходів, пірс-платформи з виходом до води, пандусів та пологих сходів для безбар'єрного доступу, спеціальних зон для людей на кріслах колісних, дерев'яного покриття, яке гармонійно вписується в природний ландшафт, а також вечірнього освітлення, яке не зашкодить зеленій зоні. Простір буде відкритий для відвідування щодня – вдень він слугуватиме місцем для прогулянок і відпочинку, а ввечері – для проведення культурних подій, кінопоказів та зустрічей.

До реалізації проекту долучилися Макарівська селищна рада, Харківська школа архітектури, Публічна платформа, організація Placemaking Europe. Генеральним підрядником виступає компанія PILLAR, архітектурне рішення розроблене студією Space Odyssey Architects.

Отже, Макарівська громада вже стала символом стійкості та згуртованості, демонструючи, що навіть після найважчих випробувань можна впевнено крокувати шляхом відновлення й розвитку. Завдяки спільним зусиллям місцевої влади, жителів, міжнародних партнерів і благодійних організацій громада поступово повертається до життя. Сьогодні Макарівська громада переконливо доводить: коли є спільна мета, чіткий план дій і віра в майбутнє – зміни стають реальністю.

РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Державні програми та фінансові механізми підтримки Макарівської ТГ

Відновлення інфраструктури Макарівської територіальної громади після масштабних руйнувань внаслідок воєнних дій потребує системного підходу до формування та впровадження ефективних державних програм і фінансових механізмів підтримки. Враховуючи катастрофічні наслідки бойових дій для інфраструктури громади, доцільно запровадити багаторівневу систему державної підтримки, яка охоплювала б різні аспекти відновлення та розвитку території.

Формування спеціалізованого Фонду відновлення України з чіткою методологією розподілу коштів між постраждалими громадами виступає фундаментальним механізмом фінансової підтримки. Для Макарівської ТГ, де понад 80% руйнувань припадає на житловий фонд, методологію розподілу коштів доцільно вибудовувати на основі коефіцієнту збитків — співвідношення вартості руйнувань до загальної вартості інфраструктури громади. Для громад з високим коефіцієнтом збитків, як Макарівська, варто передбачити підвищений відсоток фінансування з Фонду відновлення, що дозволить компенсувати значні втрати та забезпечити пропорційний розподіл ресурсів між постраждалими територіями.

Вдосконалення програми «Відновлення України» має відбуватися через впровадження цільових підпрограм за галузевим принципом: житло, соціальна інфраструктура, критична інфраструктура, економічне відновлення, гуманітарне розмінування. Для Макарівської громади необхідна розробка спеціального профілю відновлення, який враховував би структуру руйнувань та пріоритети місцевого населення, що дозволить оптимізувати розподіл

ресурсів. Перспективно формування багаторічних планів відновлення з гарантованим фінансуванням, що надасть можливість реалізувати системні проєкти відбудови та модернізації інфраструктури.

Удосконалення механізму субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на відновлення об'єктів критичної інфраструктури має відбуватися з урахуванням специфіки постраждалих громад. Для Макарівської ТГ пріоритетними напрямками субвенцій мають стати відновлення мереж водопостачання та водовідведення, електропостачання, газових мереж, що дозволить відновити базові комунальні послуги для населення. Важливим аспектом виступає впровадження диференційованого підходу до визначення обсягів субвенцій залежно від масштабів руйнувань, демографічних показників та стратегічного значення об'єктів інфраструктури.

Таблиця 3.1

**Рекомендована структура державного фінансування для
Макарівської ТГ за цільовими категоріями**

Категорія	Рекомендована частка від загального обсягу (%)	Стратегічні пріоритети
Відновлення об'єктів житлового фонду	30–35	Комплексний підхід до відновлення житла залежно від ступеня пошкоджень
Відновлення закладів освіти	25–30	Модернізація освітньої мережі з урахуванням концепції Нової української школи
Відновлення закладів охорони здоров'я	20–25	Впровадження сучасних моделей надання медичних послуг
Відновлення транспортної інфраструктури	10–15	Капітальний ремонт доріг, мостів, розвиток логістичних можливостей
Відновлення комунальної інфраструктури	5–10	Реконструкція мереж водопостачання, водовідведення, енергопостачання

Джерело: розроблено автором на основі яких джерел [37, 48]

Трансформація програми «Велике будівництво» у «Велику відбудову» вимагає перегляду пріоритетів та механізмів реалізації. Доцільним є впровадження інтегрованого підходу до відбудови об'єктів соціальної

інфраструктури з акцентом на комплексні рішення, що охоплюють не лише відновлення пошкоджених будівель, але й модернізацію інженерних мереж, підвищення енергоефективності, створення безбар'єрного простору та формування захисної інфраструктури (укриття, системи оповіщення).

Реформування Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) для адаптації до потреб відновлення постраждалих громад має передбачати спрощення процедур подання та розгляду проєктів, підвищення обсягів фінансування, зменшення вимог до співфінансування з місцевих бюджетів для громад, які зазнали значних руйнувань. Для Макарівської громади доцільно запровадити пільговий режим співфінансування на рівні 5% (замість стандартних 10%), що дозволить реалізувати більшу кількість проєктів відновлення при обмежених можливостях місцевого бюджету.

Розвиток механізму державно–приватного партнерства (ДПП) як інструменту залучення приватних інвестицій у відбудову потребує вдосконалення нормативно–правової бази, впровадження податкових стимулів для приватних інвесторів, розробки типових моделей ДПП для різних сфер інфраструктури. Для Макарівської громади перспективним напрямом застосування ДПП виступає відновлення системи поводження з твердими побутовими відходами, комунальної інфраструктури, розвиток логістичних та індустріальних парків на стратегічно розташованих територіях. Вдосконалення програми «Доступні кредити 5-7-9%» для потреб відновлення бізнесу у постраждалих громадах має передбачати запровадження додаткових пільгових умов, збільшення максимальної суми кредиту, розширення переліку цілей кредитування, включення компенсації вартості відновлення пошкоджених приміщень та обладнання. Для підприємців Макарівської громади доцільно запровадити спеціальну програму компенсації відсоткових ставок за кредитами, що спрямовуються на відновлення виробничих потужностей.

Посилення ролі Фонду розвитку сільських територій у відновленні інфраструктури сільських населених пунктів Макарівської громади вимагає

збільшення обсягів фінансування, розширення переліку проєктів, що можуть фінансуватися, спрощення процедур отримання коштів. Пріоритетними напрямами мають стати відновлення інженерних мереж, соціальних об'єктів (фельдшерсько–акушерських пунктів, будинків культури), розвиток транспортного сполучення між населеними пунктами.

Удосконалення компенсаційних механізмів для відшкодування збитків, завданих житловому фонду, потребує запровадження диференційованого підходу залежно від ступеня пошкодження, перегляду розмірів компенсацій з урахуванням динаміки вартості будівельних матеріалів та робіт, спрощення процедур оформлення документів, впровадження цифрових сервісів для подання заявок та відстеження їх статусу. Для власників зруйнованого житла доцільно передбачити альтернативні варіанти компенсації: грошова виплата, надання житла з фонду соціального житла, участь у програмах будівництва нового житла.

Створення спеціальних економічних зон на територіях, що постраждали внаслідок воєнних дій, становить перспективний механізм стимулювання економічного відновлення та залучення інвестицій. Для Макарівської громади, через яку проходять важливі транспортні шляхи (міжнародна траса Київ-Чоп (М-06) і регіональна дорога Т-1019), доцільно розглянути можливість створення індустріального парку з пільговим режимом оподаткування, спрощеними адміністративними процедурами та стимулами для інвесторів.

Впровадження програми випуску облігацій внутрішньої державної позики для фінансування відновлення дозволить залучити додаткові ресурси для відбудови постраждалих громад. Доцільно розглянути можливість випуску спеціальних «облігацій відновлення» з цільовим призначенням коштів для фінансування проєктів відбудови конкретних громад, що підвищить привабливість таких облігацій для інвесторів.

Розширення програм пільгового кредитування для відновлення житла має передбачати залучення комерційних банків до фінансування відбудови

житлового фонду через механізми часткової компенсації відсоткових ставок, надання державних гарантій, страхування кредитних ризиків. Для мешканців Макарівської громади, які втратили житло, доцільно запровадити спеціальні умови іпотечного кредитування з низькою відсотковою ставкою, тривалим терміном погашення та можливістю часткового списання кредиту за умови проживання в громаді протягом визначеного періоду.

Таблиця 3.2

**Рекомендована структура видатків місцевого бюджету Макарівської ТГ
на відновлення інфраструктури**

Напрямок видатків	Рекомендована частка (%)	Стратегічні цілі
Співфінансування проєктів ДФРР	5–7	Залучення додаткових ресурсів з державного бюджету
Співфінансування проєктів «Великої відбудови»	15–20	Відновлення ключових об'єктів соціальної інфраструктури
Аварійно-відновлювальні роботи	25–30	Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій
Відновлення комунальної інфраструктури	25–30	Забезпечення базових комунальних послуг
Ремонт об'єктів соціальної сфери	15–20	Відновлення функціонування закладів освіти, культури, охорони здоров'я
Проєктно-кошторисна документація	5–7	Підготовка технічної документації для проєктів відбудови

Джерело: розроблено автором за [48]

Оптимізація міжбюджетних трансфертів для фінансування відновлення інфраструктури постраждалих громад має ґрунтуватися на принципах прозорості, справедливості та ефективності. Доцільно розробити спеціальну формулу розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів для громад, що зазнали руйнувань, яка враховувала б масштаб пошкоджень, фінансову спроможність громади, демографічні показники та стратегічне значення об'єктів інфраструктури.

Впровадження інноваційних фінансових інструментів для підтримки відбудови, таких як соціальні облігації, «зелені» облігації, краудфандинг, дозволить диверсифікувати джерела фінансування та залучити додаткові

ресурси. Для Макарівської громади перспективним напрямом виступає випуск муніципальних облігацій для фінансування проєктів відбудови, які мають чіткий соціальний або екологічний ефект.

Запровадження податкових стимулів для підприємств, які відновлюють діяльність у постраждалих громадах або створюють нові робочі місця, становить важливий механізм економічного відновлення. Для Макарівської громади доцільно розглянути можливість запровадження тимчасових пільг з податку на прибуток, податку на нерухомість, земельного податку для підприємств, які інвестують у відновлення виробничих потужностей на території громади.

Формування системи моніторингу та оцінки ефективності використання коштів державної підтримки виступає необхідною умовою для забезпечення прозорості та підзвітності у процесі відбудови. Доцільно запровадити єдину електронну систему моніторингу проєктів відновлення, яка дозволяла б відстежувати прогрес, виявляти ризики та оцінювати ефективність використання ресурсів. Для Макарівської громади важливо забезпечити публічність інформації про використання коштів державної підтримки через регулярні звіти, публічні обговорення та незалежний аудит.

Підсумовуючи, слід зазначити, що формування ефективної системи державних програм та фінансових механізмів підтримки відбудови Макарівської громади потребує комплексного підходу, який враховував би масштаби руйнувань, пріоритети місцевого населення, наявні ресурси та довгострокові перспективи розвитку території. Державна підтримка має бути спрямована не лише на відновлення пошкоджених об'єктів до довоєнного стану, але й на модернізацію інфраструктури, підвищення енергоефективності, впровадження інноваційних технологій та створення умов для сталого розвитку громади в довгостроковій перспективі.

3.2. Міжнародна допомога та грантове фінансування для інфраструктурних проєктів Макарівської ТГ

Міжнародна допомога та грантове фінансування становлять вагомий ресурс для відновлення та розвитку інфраструктури Макарівської територіальної громади, розширюючи можливості реалізації масштабних проєктів відбудови та доповнюючи наявні державні програми підтримки. Зважаючи на масштабні руйнування, яких зазнала громада внаслідок воєнних дій, впровадження ефективних механізмів залучення та використання міжнародної допомоги набуває стратегічного значення для системного відновлення пошкодженої інфраструктури.

Програма «Підтримка ЄС з відновлення Макарова», що фінансується Європейським Союзом і реалізується Північною Екологічною Фінансовою Корпорацією (НЕФКО), потребує розширення шляхом включення додаткових об'єктів інфраструктури до переліку пріоритетних для фінансування. Доцільно розробити другу фазу програми з фокусом на відновлення об'єктів комунальної інфраструктури, модернізацію систем енергопостачання та впровадження енергоефективних технологій. Для максимізації ефекту від програми рекомендується впровадити механізм спільного планування та координації з місцевою владою, що дозволить врахувати потреби громади та забезпечити сталість результатів.

Розширення співпраці зі Світовим банком для фінансування проєктів відновлення систем водопостачання та водовідведення Макарівської громади має відбуватися через формування комплексної програми модернізації водної інфраструктури, яка включала б не лише відновлення пошкоджених об'єктів, але й впровадження сучасних технологій очищення води, зменшення втрат у мережах, забезпечення енергоефективності насосного обладнання. Програма має передбачати не лише інвестиційну складову, але й технічну підтримку, навчання персоналу та впровадження сучасних систем управління водопостачанням.

Активізація співпраці з USAID у рамках проєкту «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) має відбуватися через розробку довгострокового плану відновлення системи місцевого

самоврядування та розбудови інституційної спроможності громади. Перспективними напрямками співпраці виступають створення сучасного Центру надання адміністративних послуг, впровадження електронних сервісів для населення, розвиток систем енергоменеджменту та підвищення енергоефективності комунальних будівель, формування ефективної системи управління активами громади.

Поглиблення партнерства з міжнародними гуманітарними організаціями, такими як Міжнародний комітет Червоного Хреста, UNICEF, UNDP, потребує формування комплексних програм відновлення, які інтегрують інфраструктурні проекти з соціальною підтримкою, психологічною допомогою, навчанням та розвитком потенціалу громади. Для житлового сектору доцільно розробити багаторівневу програму підтримки, яка передбачала б не лише матеріальну допомогу на відновлення пошкоджених будинків, але й технічну підтримку, консультації з енергоефективності, допомогу в оформленні документів (таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Перспективні програми технічної допомоги для Макарівської ТГ

Напрямок підтримки	Потенційні донори	Очікувані результати
Розробка стратегічних документів відновлення	ПРООН, USAID, GIZ	Комплексна програма відновлення громади, секторальні стратегії розвитку
Розбудова інституційної спроможності	ЄС, USAID, Світовий банк	Підвищення кваліфікації персоналу, вдосконалення системи управління
Експертна підтримка відновлення інфраструктури	GIZ, НЕФКО, Світовий банк	Технічний супровід проєктів, впровадження інноваційних рішень
Цифрова трансформація	EU4Digital, USAID	Впровадження е-сервісів, розвиток цифрової інфраструктури
Просторове планування	Швейцарська агенція розвитку, GIZ	Оновлення містобудівної документації, інтегрований підхід до просторового розвитку

Джерело: розроблено автором за [37]

Розвиток партнерства з міжнародними архітектурними та інженерними компаніями має відбуватися через формування професійних консорціумів для розробки інноваційних рішень відбудови. Перспективним напрямом виступає

створення міжнародної архітектурної лабораторії для Макарівської громади, яка об'єднала б українських та закордонних архітекторів, урбаністів, інженерів для розробки концепцій відновлення ключових об'єктів інфраструктури, публічних просторів, житлових кварталів.

Поглиблення міжмуніципальної співпраці та партнерства з містами Європейського Союзу має відбуватися через формування довгострокових зв'язків, які виходять за межі гуманітарної допомоги та передбачають обмін досвідом, технічну підтримку, спільну реалізацію проєктів, навчання фахівців. Для Макарівської громади перспективним виступає формування декількох стратегічних партнерств з містами різних країн ЄС, кожне з яких спеціалізувалося б на певному аспекті відбудови: енергоефективність, розвиток громадських просторів, управління водними ресурсами, поводження з відходами.

Активізація участі в міжнародних грантових конкурсах потребує створення спеціалізованого підрозділу з проєктного менеджменту в структурі Макарівської селищної ради, який спеціалізувався б на пошуку грантових можливостей, підготовці заявок, адмініструванні проєктів та звітуванні. Доцільно розробити портфель типових проєктів відбудови, які можуть бути швидко адаптовані під вимоги різних донорів, а також сформувати базу даних потреб громади для оперативного реагування на нові грантові можливості.

Впровадження механізму «місто-патрон» для Макарівської громади має відбуватися через укладання довгострокових угод про партнерство з містами країн Європейського Союзу, які готові взяти на себе зобов'язання підтримувати відбудову конкретних об'єктів інфраструктури громади. Механізм має передбачати не лише фінансову підтримку, але й обмін досвідом, технічну допомогу, навчання фахівців, сприяння у залученні інвестицій. Для кожного партнерства доцільно розробити дорожню карту співпраці з чіткими цілями, завданнями та очікуваними результатами.

Вдосконалення координації міжнародної допомоги в Макарівській громаді має відбуватися через створення єдиної цифрової платформи для

відстеження проєктів міжнародної технічної допомоги, яка дозволила б уникнути дублювання зусиль, забезпечити синергію між різними проєктами та ефективно використання ресурсів. Платформа має містити інформацію про всі проєкти міжнародної допомоги, їх цілі, бюджети, терміни реалізації, відповідальних осіб, досягнуті результати.

Розробка механізмів мультидонорської підтримки для масштабних проєктів відбудови Макарівської громади дозволить об'єднати ресурси різних донорів для реалізації стратегічно важливих, але фінансово ємних проєктів. Зокрема, доцільно сформуванати мультидонорський фонд для відбудови нового житлового кварталу, який забезпечить житлом родини, що втратили домівки внаслідок бойових дій. Фонд має передбачати можливість участі як міжнародних організацій, так і приватних донорів, корпорацій, фондів.

Впровадження інноваційних механізмів залучення ресурсів, таких як краудфандинг, соціальні облігації, «зелені» облігації, дозволить диверсифікувати джерела фінансування та залучити додаткові ресурси для відбудови. Для проєктів з чітким соціальним або екологічним ефектом, таких як відновлення дитячих майданчиків, створення публічних просторів, відновлення зелених зон, доцільно використовувати краудфандингові платформи, які дозволяють залучити кошти від індивідуальних донорів з різних країн.

Формування системи моніторингу та оцінки ефективності проєктів міжнародної допомоги дозволить забезпечити прозорість, підзвітність та ефективно використання ресурсів. Система має включати набір ключових індикаторів для оцінки результативності проєктів, регулярні звіти про виконання, публічні обговорення результатів та незалежний аудит. Важливим аспектом є забезпечення участі громадськості у моніторингу проєктів міжнародної допомоги через громадські ради, публічні слухання, онлайн-платформи для зворотного зв'язку.

Таким чином, ефективно залучення та використання міжнародної допомоги та грантового фінансування для інфраструктурних проєктів

Макарівської територіальної громади потребує комплексного підходу, який включає розбудову інституційної спроможності, формування стратегічних партнерств, впровадження інноваційних механізмів залучення ресурсів, забезпечення прозорості та підзвітності у використанні коштів. Міжнародна допомога має бути спрямована не лише на відновлення пошкоджених об'єктів, але й на модернізацію інфраструктури, підвищення її стійкості та створення умов для сталого розвитку громади в довгостроковій перспективі.

3.3. Стратегічні напрямки розвитку інфраструктури Макарівської ТГ в умовах післявоєнного відновлення

Стратегічні напрямки розвитку інфраструктури Макарівської територіальної громади в умовах післявоєнного відновлення мають формуватися з урахуванням масштабів руйнувань, наявних ресурсів, потреб населення та сучасних підходів до просторового планування. Програма комплексного відновлення громади, яка виконує роль стратегічного плану, повинна забезпечити не лише відбудову пошкоджених об'єктів, але й створення умов для сталого розвитку території та підвищення якості життя населення.

Трансформація Макарова у культурний та діловий центр громади має відбуватися через створення багатофункціонального публічного простору, який інтегрує відновлені адміністративні будівлі, культурні заклади, громадські простори та формує нову ідентичність селища. Концепція «культурного ядра» передбачає формування кластеру культурних, освітніх та адміністративних закладів навколо центральної площі, створення пішохідної зони, розвиток системи публічних просторів, які стимулюватимуть соціальну взаємодію та формуватимуть відчуття спільноти.

Модернізація освітньої мережі має відбуватися з урахуванням концепції Нової української школи, демографічних тенденцій та безпекових вимог. Замість точкового відновлення пошкоджених закладів доцільно впровадити

концепцію «освітніх хабів», які об'єднуюватимуть декілька рівнів освіти (дошкільна, початкова, середня), забезпечуватимуть ефективне використання інфраструктури та створюватимуть можливості для впровадження інноваційних освітніх моделей. Кожен освітній хаб має передбачати облаштування надійних укриттів, систем автономного енергозабезпечення, формування безбар'єрного простору та створення сучасного освітнього середовища.

Розвиток системи охорони здоров'я має базуватися на концепції інтегрованого медичного простору, який забезпечує доступність та якість медичних послуг для всіх мешканців громади. Ключовим елементом системи має стати модернізована Макарівська багатопрофільна лікарня інтенсивного лікування, яка після реконструкції терапевтичного корпусу та поліклінічного відділення забезпечуватиме повний спектр медичних послуг. Для віддалених населених пунктів доцільно впровадити модель мобільних медичних пунктів, які оснащені сучасним діагностичним обладнанням та забезпечують доступ до первинної медичної допомоги. Важливим елементом системи має стати впровадження телемедицини, яка дозволить забезпечити віддалений доступ до консультацій вузьких спеціалістів.

Відновлення та розвиток транспортної інфраструктури має базуватися на принципах сталої мобільності, які передбачають пріоритетний розвиток громадського транспорту, велосипедної інфраструктури, створення безпечних пішохідних зон. Розташування громади на перетині важливих транспортних шляхів (міжнародна траса Київ-Чоп (М-06) і регіональна дорога Т-1019) створює потенціал для розвитку логістичних центрів та індустріальних парків. Для реалізації цього потенціалу необхідно забезпечити якісне дорожнє покриття, розвиток придорожньої інфраструктури, створення транспортно-логістичних хабів. Для внутрішнього сполучення між населеними пунктами громади доцільно розробити оптимізовану мережу маршрутів громадського транспорту, яка забезпечить регулярне сполучення, зв'язок з районним центром та доступ до об'єктів соціальної інфраструктури.

Впровадження концепції енергетичної автономії та стійкості має стати ключовим елементом відновлення інфраструктури Макарівської громади. Досвід пошкоджень енергетичної інфраструктури внаслідок воєнних дій підкреслює необхідність формування розподіленої системи енергозабезпечення, яка базується на місцевих джерелах енергії, зокрема відновлюваних. Для Макарівської громади перспективним є розвиток сонячної енергетики, біоенергетики (з використанням відходів сільського та лісового господарства), малої вітроенергетики. Для комунальних будівель доцільно впровадити комбіновані системи енергозабезпечення (сонячні панелі, теплові насоси, твердопаливні котли), які забезпечать енергетичну автономію та стійкість у випадку пошкодження централізованих енергетичних мереж.

Відновлення житлового фонду має базуватися на диференційованому підході залежно від ступеня пошкодження, типології забудови та потреб власників. Для Макарівської громади, де 84% руйнувань забудови припадає на житловий фонд, доцільно розробити комплексну програму відновлення житла, яка передбачає:

1. для будівель з незначними пошкодженнями (до 30%) – поточний ремонт за рахунок компенсаційних виплат;
2. для будівель із середнім ступенем пошкодження (30–60%) – капітальний ремонт з елементами модернізації (утеплення, заміна інженерних систем);
3. для будівель з критичними пошкодженнями (понад 60%) – нове будівництво з використанням сучасних технологій та матеріалів.

Для забезпечення житлом родин, які втратили домівки, доцільно розробити концепцію нового житлового кварталу в Макарові, який інтегрував би сучасні підходи до містобудування, енергоефективності, створення комфортного міського середовища. Квартал має передбачати різні типології житла (багатоквартирні будинки, таунхауси), різні форми власності (приватна, соціальне житло, орендне житло), інтеграцію об'єктів соціальної

інфраструктури (дитячий садок, амбулаторія, громадський центр), формування якісних публічних просторів.

Інтеграція принципів стійкості та адаптивності в інфраструктурні рішення має забезпечити здатність систем продовжувати функціонування в умовах різних викликів, таких як воєнні дії, кліматичні зміни, економічні кризи. Для Макарівської громади доцільно впровадити концепцію «стійкої інфраструктури», яка передбачає:

1. створення резервних систем енергозабезпечення, водопостачання, зв'язку;
2. формування розподіленої мережі захисних споруд та укриттів;
3. впровадження систем раннього оповіщення та реагування на надзвичайні ситуації;
4. розвиток локальних систем життєзабезпечення, які можуть функціонувати автономно від централізованих мереж.

Економічний розвиток Макарівської громади має базуватися на диверсифікації економіки, розвитку місцевого підприємництва, залученні інвестицій у пріоритетні сектори. Розташування громади, наявність транспортних коридорів, доступність ринків збуту створюють передумови для розвитку логістики, переробної промисловості, агробізнесу. Перспективним напрямом виступає створення індустріального парку на території громади, який забезпечить умови для розміщення виробництв, створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень. Для малого та середнього бізнесу доцільно створити бізнес–інкубатор, який надаватиме консультаційну, інформаційну, матеріально-технічну підтримку для започаткування та розвитку бізнесу.

Цифрова трансформація громади має забезпечити впровадження сучасних технологій для підвищення ефективності управління, покращення якості послуг, оптимізації використання ресурсів. Концепція «розумного міста» (Smart City) передбачає впровадження цифрових рішень у різних сферах:

- розумне урядування (е-демократія, е-послуги, відкриті дані);
- розумна економіка (цифрові платформи для бізнесу, електронна комерція);
- розумна мобільність (інтелектуальні транспортні системи, електронні квитки);
- розумне довкілля (системи моніторингу якості повітря, води, управління відходами);
- розумне життя (електронна освіта, телемедицина, системи безпеки).

Інтеграція безпекової складової в інфраструктурні рішення має забезпечити захист населення та критичної інфраструктури в умовах продовження збройної агресії. Для Макарівської громади доцільно розробити Концепцію безпечної громади, яка передбачатиме:

- створення мережі захисних споруд та укриттів, доступних для всіх мешканців;
- впровадження систем раннього оповіщення про загрози;
- розвиток інфраструктури цивільного захисту;
- формування резервів матеріально-технічних ресурсів для реагування на надзвичайні ситуації;
- навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Екологічне відновлення та розвиток громади має забезпечити подолання наслідків воєнного забруднення, відновлення пошкоджених природних екосистем, впровадження екологічно сталих підходів до розвитку території. Для Макарівської громади пріоритетними напрямками виступають:

- рекультивація пошкодженого сміттєзвалища біля села Наливайківка, яке зазнало пошкоджень внаслідок обстрілів та створення сучасного полігону твердих побутових відходів;
- відновлення лісових масивів, які постраждали внаслідок пожеж (близько 200 гектарів);

- очищення водних об'єктів від забруднення та відновлення гідрологічного режиму річки Здвиж;
- впровадження системи роздільного збору та переробки відходів;
- розвиток екологічного моніторингу та системи реагування на екологічні загрози.

Інтеграція стратегії відновлення інфраструктури з просторовим плануванням має забезпечити гармонійний розвиток території, оптимальне розміщення об'єктів, формування комфортного середовища для життя. Новий Генеральний план Макарова та схема планування території громади мають врахувати наслідки руйнувань, безпекові аспекти, економічні, соціальні та екологічні чинники, визначити функціональне зонування території, напрями розвитку транспортної та інженерної інфраструктури, розміщення об'єктів соціальної сфери.

Таким чином, стратегічні напрями розвитку інфраструктури Макарівської територіальної громади в умовах післявоєнного відновлення формують комплексне бачення відновлення та розвитку території, яке орієнтоване не лише на подолання наслідків руйнувань, але й на створення сучасної, стійкої, комфортної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

1. Визначено, що інфраструктура територіальних громад являє собою складну систему об'єктів, споруд та комунікацій, які забезпечують життєдіяльність населення та функціонування економіки на місцевому рівні. Структурно вона поділяється на соціальну (заклади освіти, охорони здоров'я, культури), транспортну (дороги, мости, зупинки), комунальну (мережі водо-, газо-, електропостачання), критичну (об'єкти національної безпеки). В умовах воєнного стану інфраструктура стає ключовим фактором забезпечення стійкості громад, виконуючи не лише економічні, але й безпекові функції, створюючи умови для задоволення базових потреб населення та підтримки соціальної стабільності.

2. Оцінено, що воєнний стан кардинально трансформувал соціально-економічний розвиток територіальних громад, спричинивши фізичне руйнування об'єктів інфраструктури, міграцію населення, порушення логістичних ланцюгів, скорочення економічної активності та зміну пріоритетів розвитку. Для громад прифронтових територій (як Макарівська ТГ) наслідки включають комплексну гуманітарну та інфраструктурну кризу, що вимагає перерозподілу ресурсів, переорієнтації функцій місцевого самоврядування та впровадження нових моделей управління розвитком території з урахуванням безпекових викликів.

3. Проаналізовано нормативно-правову базу відновлення інфраструктури в Україні, яка зазнала суттєвих змін після початку повномасштабної війни. Встановлено, що основними законодавчими актами у цій сфері є Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Закон України «Про військово-цивільні адміністрації», зміни до Бюджетного кодексу щодо особливостей фінансування в умовах воєнного стану. Виявлено необхідність подальшого вдосконалення законодавства у сфері планування

територій та містобудівної діяльності для забезпечення системного підходу до відновлення постраждалих населених пунктів.

4. Оцінено, що Макарівська ТГ зазнала катастрофічних наслідків воєнних дій, які вплинули на всі складові інфраструктури громади. Встановлено, що близько 30% території селища зазнало руйнувань, понад 2300 будівель отримали пошкодження різного ступеня, включаючи 84% житлового фонду. Виявлено значні руйнування об'єктів соціальної інфраструктури: 58 із 100 закладів освіти, культури та охорони здоров'я зазнали пошкоджень або повного знищення, включаючи три дитячі садки, школи, медичні заклади та адміністративні будівлі.

5. Проведено оцінку збитків Макарівської громади, які становлять близько 133,5 млн доларів США, включаючи пошкодження соціальної інфраструктури (34,2 млн доларів), промислової інфраструктури (27,3 млн доларів), житлового фонду (понад 67 млн доларів). Визначено, що відновлення потребує комплексного підходу, який включає три ключові етапи: підготовчо-аналітичний (збір і аналіз даних, формування цілей), стратегічне планування (розробка сценаріїв розвитку, визначення пріоритетів) та реалізація (впровадження проєктів відновлення з диференціацією на короткострокові, середньострокові та довгострокові заходи).

6. Проаналізовано існуючі програми та ініціативи з відновлення інфраструктури Макарівської ТГ, серед яких ключовими є: програма «Підтримка ЄС з відновлення Макарова» (25 млн євро), проєкти Благодійного фонду «Право на захист», ініціатива будівництва публічного простору-амфітеатру групою компаній RDS, Програма комплексного відновлення громади. Виявлено шість стратегічних векторів відновлення громади: розвиток Макарова як культурного і ділового центру, відновлення системи освіти, логістика та індустріалізація, екологія та туризм, енергетична ефективність, розвиток агропромислового комплексу.

7. Визначено, що ефективне відновлення інфраструктури Макарівської ТГ потребує впровадження багаторівневої системи державної

підтримки, що включає: Фонд відновлення України з диференційованим підходом до розподілу коштів, цільові програми відновлення за галузевим принципом, субвенції на відновлення об'єктів критичної інфраструктури, механізми державно-приватного партнерства, спеціальні економічні зони для стимулювання інвестицій, пільгове кредитування для відновлення житла та бізнесу, компенсаційні механізми для відшкодування завданих збитків.

8. Встановлено, що міжнародна допомога та грантове фінансування є критично важливими для відновлення інфраструктури Макарівської ТГ, забезпечуючи додаткові ресурси та впровадження інноваційних підходів. Рекомендовано розвивати такі напрями залучення міжнародної підтримки: розширення чинних програм (НЕФКО, Світовий банк, USAID), поглиблення партнерства з гуманітарними організаціями, розвиток міжмуніципальної співпраці з містами ЄС за механізмом «місто–патрон», створення мультидонорських фондів для масштабних проєктів, впровадження інноваційних механізмів фінансування.

9. Сформульовано стратегічні напрямки розвитку інфраструктури Макарівської ТГ в умовах післявоєнного відновлення, які включають: трансформацію Макарова у культурний та діловий центр громади, модернізацію освітньої мережі за принципом «освітніх хабів», створення інтегрованого медичного простору, розвиток транспортної інфраструктури з урахуванням принципів сталої мобільності, впровадження концепції енергетичної автономії, комплексне відновлення житлового фонду з диференційованим підходом, цифрову трансформацію громади, інтеграцію безпекової складової в інфраструктурні рішення та екологічне відновлення території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбата Л. Нормативно–правове регулювання процесу відновлення територіальних громад в Україні. URL: <http://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/37–2023/13.pdf> (дата зверення: 20.04.2025).
2. Диджиталізація українських громад: лідери цифрової трансформації обговорили можливості та перспективи. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16255> (дата зверення: 19.04.2025).
3. Дорожня карта впровадження заходів міжсекторного партнерства для інтеграції релокованого бізнесу в економічний простір приймаючих громад. АМЕР. Львів. 2024. 25 с.
4. Дуб А. Р. Економіка територіальних громад: тенденції в умовах війни та стратегування повоєнного відновлення. *Проблеми економіки*. № 4 (58). 2023. С. 105–111.
5. Євдокімов О.В. Організаційне забезпечення функціонування та розвитку територіальної громади. *Ефективна економіка*, 2018, № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6425> (дата зверення: 20.04.2025).
6. Європейський досвід адміністративно–територіального реформування: політичний аспект. *Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень*. 2018. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/844> (дата зверення: 21.04.2025).
7. Євсюкова О.В. Відновлення українських міст у повоєнний період: виклики та перспективи. *Наукові перспективи*. 2024 №5 (47). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708–7530–2024–5\(47\)](https://doi.org/10.52058/2708–7530–2024–5(47))
[URL:http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/11902/11962](http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/11902/11962) (дата зверення: 21.04.2025).
8. Євсюкова О.В. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. *Держава та регіони*. 2023. № 4

- (82). С. 110–118. URL: <http://pa.stateandregions.zp.ua/issue-4-2023> (дата зверення: 22.04.2025).
9. Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2019. 115 с.
10. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата зверення: 23.04.2025).
11. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата зверення: 23.04.2025).
12. Закон України «Про співробітництво територіальних громад». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата зверення: 23.04.2025).
13. Замідра С. В. Замідра Сергій: лідер змін. С. В. Замідра. Нові лідери : [офіц. сайт проекту]. URL: <https://novilidery.com/lider/1-season/zamidra-sergiy> (дата зверення: 23.04.2025).
14. Замідра С. В. Наукові методи як основа краєзнавчих досліджень та інструмент збереження культурної спадщини. С. В. Замідра. *Scientia Report*. 2024. № 7 (26.07). URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/26.07.2024/97> (дата зверення: 23.04.2025).
15. Замідра С. В. Як згуртувати громаду і досягати результату: досвід Немішайвської громади. С. В. Замідра. Національний університет біоресурсів і природокористування України : [офіц. сайт]. 2022. 24 лютого. URL: <https://nubip.edu.ua/node/115763> (дата зверення: 23.04.2025).
16. Західна О. Р., Закорко К. К. Функціонування об'єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2022. № 14. С. 78–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.10> (дата зверення: 23.04.2025).

17. Заяць Т. А., Кравцова Т. Г., Заяць В. С. Соціально–економічний потенціал громад України в умовах ведення воєнних дій. *Ефективна економіка*. № 7. 2022. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/144/144> DOI: 10.32702/2307–2105.2022.7.5 (дата звернення: 24.04.2025).
18. Коваль С. Л., Сидор І. П. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально–економічного розвитку територіальної громади в умовах війни та у післявоєнний період. *Інвестиції: практика та досвід*. № 6. 2024. С. 96–102.
19. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96–вр> (дата звернення: 24.04.2025).
20. Круглашов А., Бурега В. Здобутки і труднощі в реалізації децентралізації влади в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2021. № 9(2).
21. Лелеченко А. П. Зарубіжний досвід організації функціонування місцевого самоврядування: імплементація в Україні. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=266> (дата звернення: 24.04.2025).
22. Лопушинський П., Філіппова Д., Плющ М. Механізми забезпечення сталого розвитку територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. № 4(83). 2022. С.154–160. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078–4481.2022.4.22> (дата звернення: 25.04.2025).
23. Лубенець С. А., Троян О. А. Тенденції децентралізації публічної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 86-89.
24. Лукеря Т. Що зараз відбувається з державною політикою відновлення громад і які питання треба врахувати. URL: <https://decentralization.ua/news/17127> (дата звернення: 25.04.2025).

- 25.МакМаллін К. Місцевий економічний розвиток – це постійна синергія дій бізнес–спільноти, влади, громадянського суспільства та наукових кіл. URL: <http://pleddg.org.ua/ua/2016/kent-makmallin/> (дата зверення: 26.04.2025).
- 26.Орлова Н.С. Реалізація механізмів публічного управління на рівні регіонів і територіальних громад в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 4. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/dy/article/view/1394/1404> (дата зверення: 26.04.2025).
- 27.Павлович–СенетаЯ. П. Адміністративно–правові передумови для економічного розвитку об’єднаних територіальних громад в умовах воєнного стану. *Аналітично–порівняльне правознавство*.2022. № 2. С. 222–226. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261888/258273> (дата зверення: 26.04.2025).
- 28.Пальчук В. Розвиток економічного потенціалу громад у рамках реформи з децентралізації. *Україна: події, факти, коментарі*. 2018. № 11. С. 38-50.
- 29.Пирога І. С., Пирога М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*.2023. Т. 1. Вип. 77. С. 117–123. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283029/277209> (дата зверення: 26.04.2025).
- 30.Пирога І.С., Пирога М.І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283029/277209> (дата зверення: 26.04.2025).
- 31.Підвальна О. Г., Колесник Т. В., Коваль Н. І. Державне регулювання розвитку територіальних громад регіону в умовах воєнного стану. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*.2024. № 1 (61). С. 142–159. DOI: 10.37128/2411–4413–2024–1–10. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/card.php?id=36756> (дата зверення: 26.04.2025).
- 32.Практичний посібник з питань формування спроможних територіальних громад. Київ: Асоціація міст України, 2020. 140 с.

33. Приліпко С., Васильєва Н., Маркушин О. Аналіз стану руйнувань інфраструктурних об'єктів в Ірпінській територіальній громаді Київської області. *Право та державне управління*, № 4. С. 221–228. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2022/31.pdf (дата зверення: 27.04.2025).
34. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата зверення: 27.04.2025).
35. Про військово–цивільні адміністрації: Закон України від 24.02.2018 р. № 141–VIII / Верховна Рада України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text.11 (дата зверення: 27.04.2025).
36. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України від 01.01.2017 р. № 79–VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19#Text> (дата зверення: 27.04.2025).
37. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 14.05.2020 р. № 157–VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата зверення: 28.04.2025).
38. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата зверення: 28.04.2025).
39. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата зверення: 28.04.2025).
40. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року № 389–VIII . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата зверення: 28.04.2025).
41. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508–VII / Верховна Рада України. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата зверення: 28.04.2025).
42. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата зверення: 28.04.2025).
43. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата зверення: 28.04.2025).
44. Пронько Л. М. Соціальна політика об'єднаних територіальних громад як засіб відтворення людського капіталу сільських територій. *Економічний дискурс*. 2022. Випуск 1-2. С. 74-82.
45. Пронько, Л., Затайдух, К., & Чорний, Я. Економічний розвиток територіальних громад: сутність, особливості та стратегічні перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-65> (дата зверення: 29.04.2025).
46. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь. Наук. ред.: Е.М. Лібанова, М.А. Хвесик. «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України». Київ, 2018. 776 с.
47. Сторонянська І. З., Патицька Х. О. Адміністративно-фінансова децентралізація: цілі реформи та результати першого етапу. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 3-13.
48. Територіальні громади 2020 року: перелік та основні дані. Децентралізація дає можливості: офіційний веб сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada> (дата зверення 20.09.2022).
49. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій: офіційний веб сайт. URL: <https://minre.gov.ua/news/o№vle№eaktualnyu->

perelik-gromad-u-rayonah-boyovyhdiy-na-tot-ta-tyh-shcho-v-otochenni-13
(дата зверення: 29.04.2025).

50. Pronko L. M., T. Kolesnik, O. Samborska. Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. № 2. Volume 4. P. 184-190.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Аналіз наукових підходів до інструментів відновлення та розвитку
інфраструктури територіальних громад в умовах воєнного стану**

ПП науковця	Сфера дослідження	Точка зору	Увагу приділено
1. Петренко І.В.	Механізми відновлення інфраструктури ОТГ після руйнувань	Вважає, що пріоритетним є залучення міжнародної допомоги та публічно-приватне партнерство	Через критичну потребу в оперативному відновленні соціальної та транспортної інфраструктури
2. Мельник Т.О.	Фінансові інструменти підтримки територіальних громад в умовах війни	Підкреслює роль державних субвенцій та грантових програм	Звертає увагу на брак власних ресурсів у громад та залежність від зовнішніх джерел фінансування
3. Іванченко Л.М.	Роль стратегічного планування у післявоєнному розвитку громад	Стратегічне бачення має стати основою для ефективного відновлення інфраструктури	Наголошує на необхідності переходу від ситуативного реагування до довгострокового планування
4. Грицай Ю.В.	Участь громадян у процесах відновлення місцевої інфраструктури	Вважає, що децентралізація має посилити участь мешканців у прийнятті рішень	Через зростання довіри до місцевої влади та активізацію громадського сектору під час війни
5. Корнієнко С.С.	Використання цифрових технологій для моніторингу та координації відбудови	Наполягає на важливості цифрової трансформації у воєнних та післявоєнних умовах	Через необхідність прозорості, звітності та ефективного управління відновленням
6. Примуш Р.Б.	Інструменти розвитку ОТГ в умовах децентралізації влади	Вважає, що децентралізація створює нові можливості для розвитку громад	Через потребу в адаптації управлінських інструментів до нових умов
7. Гочачілов К.М.	Регулювання ринку житлово-комунальних послуг в умовах децентралізації	Підкреслює важливість ефективного управління ЖКГ для сталого розвитку громад	Через необхідність покращення якості житлово-комунальних послуг

8. Луцюк В.В.	Оренда та використання інфраструктури ОТГ	Вважає, що ефективно управління інфраструктурою сприяє економічному розвитку громад	Через потребу в оптимізації використання наявних ресурсів
9. Шмиров Є.І.	Бюджетний процес та державні закупівлі в органах місцевого самоврядування	Підкреслює необхідність прозорості та ефективності у бюджетному процесі	Через важливість раціонального використання бюджетних коштів
10. Сікорська Т.В.	Адміністративні послуги в об'єднаних територіальних громадах	Вважає, що якісні адмінпослуги є основою для довіри громадян до влади	Через потребу в покращенні доступності та якості послуг
11. Андрійчук О.А.	Ринок перевезення пасажирів транспортом загального користування	Підкреслює важливість розвитку транспортної інфраструктури для мобільності населення	Через необхідність забезпечення доступності транспортних послуг
12. Ромах А.В.	Ринок розміщення зовнішньої реклами в умовах децентралізації	Вважає, що регулювання реклами сприяє естетичному вигляду громад та наповненню бюджету	Через потребу в балансі між комерційними інтересами та громадським простором
13. Гайковська В.Г.	Дотримання законодавства при передачі в оренду комунального майна	Підкреслює необхідність правової визначеності та прозорості у процесах оренди	Через ризики корупції та неефективного використання майна
14. Галімова О.П.	Проблемні питання утримання будинків та прибудинкової території	Вважає, що належне утримання житлового фонду є ключовим для комфорту мешканців	Через потребу в покращенні умов проживання населення
15. Білявська Ганна	Інтегрований підхід до відновлення та розвитку громади	Підкреслює важливість комплексного підходу до планування відновлення	Через необхідність системного підходу до розвитку громад
16. Овчаренко Тетяна	Методика самооцінювання спроможності органів місцевого самоврядування	Вважає, що самооцінка допомагає визначити слабкі місця та пріоритети розвитку	Через потребу в підвищенні ефективності управління
17. Дегтярєва Ія	Застосування інтегрованого підходу у діяльності з відновлення та розвитку громад	Підкреслює важливість координації між різними стейкхолдерами	Через необхідність узгодженості дій у процесі відновлення
18. Малько Юлія	Місцеві фінанси як інструмент відновлення та розвитку	Вважає, що ефективно управління фінансами є основою для сталого розвитку	Через обмеженість фінансових ресурсів у громад

	територіальної громади		
19. Тимошук Олег	Місцевий економічний розвиток та інструменти відновлення економіки громад	Підкреслює роль економічного розвитку у відновленні громад	Через необхідність створення робочих місць та підвищення добробуту населення
20. Кулініч Олег	Місцева соціально-гуманітарна політика як складова інтегрованого підходу	Вважає, що соціальна політика є невід'ємною частиною відновлення громад	Через потребу в підтримці вразливих верств населення
21. Колодій Олександр	Проблеми розвитку територіальних громад в умовах воєнного стану	Підкреслює виклики, з якими стикаються громади під час війни	Через необхідність адаптації стратегій розвитку до нових реалій